

ELŻBIETA KOŹNIEWSKA, ANDRZEJ MATUSZEWSKI, ELŻBIETA ZWIERZYŃSKA

Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5)

Obserwacyjna metoda
dla nauczycieli

ELŻBIETA KOŹNIEWSKA
ANDRZEJ MATUSZEWSKI
ELŻBIETA ZWIERZYŃSKA

Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (SGE-5)

**Obserwacyjna metoda
dla nauczycieli**

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2010

© Copyright by Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010
www.ore.edu.pl

Opracowanie redakcyjne: zespół ORE

Zdjęcie na okładce: Monika Adamczyk/Fotolia.com

ISBN 978-83-62360-84-0

Druk:

Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy

Spis Treści

WPROWADZENIE	5
I. CZĘŚĆ PIERWSZA	
ZASTOSOWANIE SKALI GOTOWOŚCI EDUKACYJNEJ PIĘCIOLATKÓW (SGE-5) W DIAGNOZIE PRZEDSZKOLNEJ	7
1. Historia metody	9
1.1. Adaptacja Skali Gotowości Szkolnej (SGS)	9
1.2. Badania standaryzacyjne	10
2. Opis metody SGE-5	11
2.1. Obszary aktywności dziecka mierzone w SGE-5	11
2.2. Treść pozycji w wyróżnionych podskalach	12
2.3. Arkusz Obserwacyjny	16
3. Instrukcja stosowania metody	18
3.1. Zadania nauczyciela	19
3.2. Terminy obserwacji	20
4. Analiza gotowości edukacyjnej pięciolatka	21
4.1. Analiza jakościowa wyników SGE-5	21
4.2. Analiza ilościowa wyników SGE-5; stopnie gotowości edukacyjnej	23
4.3. Podsumowanie analizy wyników	26
5. Przykłady analizy i interpretacji wyników dzieci	26
5.1. Przykład 1	26
5.2. Przykład 2	29
5.3. Przykład 3	33

II. CZĘŚĆ DRUGA

PSYCHOMETRYCZNA ANALIZA WYNIKÓW

BADAŃ STANDARYZACYJNYCH SKALI GOTOWOŚCI

EDUKACYJNEJ PIĘCIOLATKÓW (SGE-5) 37

1. Dobór próby 39

2. Przebieg badań 40

3. Charakterystyka wyników próby standaryzacyjnej 41

3.1. Właściwości dzieci a ich gotowość edukacyjna 42

3.1.1. Płeć 42

3.1.2. Wiek 42

3.1.3. Wady mowy 43

3.1.4. Urazy, wypadki, hospitalizacje 44

3.1.5. Alergie 46

3.1.6. Uzdolnienia artystyczne 46

3.2. Środowisko rodzinne a gotowość edukacyjna dzieci 47

3.2.1. Rodzeństwo 47

3.2.2. Sytuacja materialna rodziny 47

3.2.3. Wykształcenie rodziców 53

3.2.4. Aktywność zawodowa rodziców 59

3.3. Frekwencja na zajęciach edukacyjnych 62

4. Trafność Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) . . 63

4.1. Trafność treściowa 63

4.2. Trafność teoretyczna 64

4.2.1. Analiza czynnikowa 64

4.2.2. Trafność diagnostyczna 65

4.2.3. Porównania międzygrupowe 66

4.3. Trafność kryterialno-diagnostyczna 68

5. Rzetelność Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) 73

BIBLIOGRAFIA 75

SKALA GOTOWOŚCI EDUKACYJNEJ PIĘCIOLATKÓW (SGE-5)

ARKUSZ OBSERWACYJNY 79

Wprowadzenie

Prace nad przygotowaniem Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) wiążą się ze zmianami w polskim systemie edukacji i obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego. W 2008 roku podjęto prace nad adaptacją Skali Gotowości Szkolnej (SGS) na potrzeby nauczycieli grup pięciolatek, a w kolejnych latach przeprowadzono badania standaryzacyjne na ogólnopolskiej próbie liczącej 800 dzieci i opracowano ich wyniki. W kwietniu 2010 roku na stronie internetowej ORE zamieszczono zweryfikowany empirycznie Arkusz Obserwacyjny i skróconą wersję podręcznika do SGE-5.

Nauczyciele otrzymali obserwacyjną metodę, która ułatwi im gromadzenie i rejestrację spostrzeżeń o zachowaniach i umiejętnościach dzieci z grup pięciolatek oraz ocenę przygotowania dzieci do nauki w I klasie szkoły podstawowej. W Arkuszu Obserwacyjnym SGE-5 wymieniono te zachowania i umiejętności, które są ważne dla poznania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka w środowisku przedszkolnym. Wymienione zachowania dotyczą osiągnięć i zainteresowań, a także trudności doświadczanych przez dzieci. W ocenie gotowości pięciolatek do sprostania wymaganiom związanym z nauką w szkole nauczyciel przedszkola powinien uwzględnić różne obszary aktywności dzieci. Są to: czynności o charakterze poznawczym, kontakty z rówieśnikami, samodzielność, praca pod kierunkiem nauczyciela i przygotowanie do uczenia się czytania, pisanie i matematyki. Celem nauczycielskiej obserwacji dzieci ukierunkowanej przez Skalę Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jakich obszarach dzieci potrzebują intensywnych oddziaływań wychowawczych, a niekiedy i terapeutycznych.

Podręcznik, który przekazujemy nauczycielom przedszkoli zawiera podstawowe informacje umożliwiające przeprowadzenie obserwacji dzieci z zastosowaniem SGE-5 i analizę wyników. Dzięki badaniom standaryzacyjnym metody nauczyciel określi stopień przygotowania pięciolatek do podjęcia nauki w szkole w czterech wyróżnionych podskalach: Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna i Odporność Emocjonalna. Stopień gotowości edukacyjnej dziecka dla każdej podskali nauczyciel oszacuje jako dobry, niewystarczający lub niski. Niewystarczają-

cy lub niski stopień gotowości edukacyjnej dziecka wskaże zakres jego trudności i będzie interpretowany jako sygnał ryzyka niepowodzeń w danym obszarze aktywności, a zarazem sygnał potrzeby intensywnego wspierania rozwoju dziecka.

Układ treści podręcznika do Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) podporządkowano praktycznym potrzebom nauczycieli. Pierwsza część podręcznika zawiera dane niezbędne dla użytkownika metody. Druga część podręcznika przeznaczona jest dla osób zainteresowanych pogłębieniem wiedzy o analizach psychometrycznych, konstrukcji i parametrach metody. Adresatami tej części są obok nauczycieli także studenci kierunków pedagogicznych. W załączniku zamieszczamy *Arkusz Obserwacyjny SGE-5*.

Mamy nadzieję, że nasza publikacja będzie użyteczna w realizacji zadań nauczycieli związanych z diagnozą przedszkolną. Przypomnijmy, że do tych zadań należy wybór programu wychowania przedszkolnego, w tym wskazanie metody diagnozy i sposobu indywidualizacji pracy z dzieckiem. Zadaniem nauczycieli dzieci kończących przedszkole jest przeprowadzenie i udokumentowanie obserwacji po raz pierwszy w październiku/listopadzie, a po raz drugi w kwietniu danego roku szkolnego, a następnie dokonanie analizy przygotowania dziecka do nauki w szkole. Stosownie do wyników obserwacji i analiz nauczyciel opracowuje plan wspomagania i korygowania rozwoju dziecka. Informacje o wynikach przedszkolnej diagnozy przekazuje rodzicom, aby mogli dziecko wspierać oraz pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, kiedy stwierdza u dziecka ryzyko specjalnych potrzeb edukacyjnych i potrzebę pogłębionej, specjalistycznej diagnozy.

Przypomnijmy, że analiza przygotowania dzieci do rozpoczęcia nauki w szkole dokonywana przez nauczycieli służy realizacji ważnych celów społecznych, jakimi są: wyrównanie startu szkolnego dzieci, którym trudniej sprostać instytucjonalnym wymaganiom oraz dostarczenie każdemu dziecku potrzebnych doświadczeń, które umożliwią rozwój postaw sprzyjających kontynuowaniu edukacji w ciągu całego życia.

Chcielibyśmy bardzo serdecznie podziękować za współpracę wszystkim uczestnikom projektu adaptacji i standaryzacji metody Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (2009): dzieciom i rodzicom, nauczycielom, pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznych, koordynatorom badań, dyrektorom przedszkoli, szkół i poradni p-p oraz konsultantom projektu Paniom mgr Marzennie Czyżewskiej, mgr Bognie Mackiewicz i dr Marii Piszczek.

CZĘŚĆ PIERWSZA

Zastosowanie
Skali Gotowości
Edukacyjnej Pięciolatków
(SGE-5) w diagnozie
przedszkolnej

1. Historia metody

1.1. Adaptacja Skali Gotowości Szkolnej (SGS)

Arkusze Kryteria Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (GE-5) opracowano w 2008r. na podstawie Skali Gotowości Szkolnej (SGS)¹ dla sześciolatków. Zachowano w nim podstawowe założenia metody SGS dotyczące koncepcji gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole oraz konstrukcję arkusza, który składa się z pięciu części, tak jak jego pierwowzór.

W konstrukcji arkusza obserwacyjnego przyjęto perspektywę zadań rozwojowych związanych z podejmowaniem nauki w szkole (Brzezińska A., Burtowy M. 1992, Stefańska-Klar R., 2000), uwzględniono stopniowość nabywania umiejętności przez dzieci, a w omówieniu metody podkreślono względny charakter kryteriów gotowości szkolnej, zależnie od warunków i programów nauczania (Gruszczyk-Kolczyńska E., 1994, Wilgocka-Okon B., 2003).

Skala Gotowości Szkolnej (SGS)

Na podstawie wyników badań standaryzacyjnych SGS (2006) wyodrębniono 6 podskal związanych z umiejętnościami szkolnymi, kompetencjami poznawczymi, samodzielnością, umiejętnością rozwiązywania konfliktów i aktywnością społeczną. Dla każdej podskali wyróżniono stopień gotowości szkolnej o wartościach zależnych od charakteru rozkładu wyników. W interpretacji wyników podkreślano wagę zaspokojenia potrzeb edukacyjnych dzieci uzdolnionych w różnych obszarach aktywności. W ramach projektu oszacowano zależności między wynikami dzieci w podskalach SGS a takimi zmiennymi, jak: między innymi, płeć, wiek, rozwój fizyczny dzieci (wzrost i waga), stan zdrowia, w tym urazy okołoporodowe i wady wymowy, wykształcenie rodziców, sposób spędzania wolnego czasu w rodzinie. Skala Gotowości Szkolnej SGS jest częścią publikacji Doradca Nauczyciela Sześciolatków (2006).

W związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego² podjęto prace nad opracowaniem Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (2009). Autorem adaptacji w oparciu o kryteria statystyczne jest dr Andrzej

¹ Skala Gotowości Szkolnej (SGS) została skonstruowana i wystandaryzowana w ramach projektu Badanie Gotowości Szkolnej Sześciolatków (2006) współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego zrealizowanego w Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.

² Ustawa o Systemie Oświaty ze zmianami wynikającymi z Ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie Ustawy o Systemie Oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 56, poz. 458).

Matuszewski. W wyniku przeprowadzonych analiz statystycznych odrzucone zostały te pozycje Skali Gotowości Szkolnej (SGS), które nie różnicowały wyników najmłodszych dzieci biorących udział w badaniach standaryzacyjnych SGS w 2006 r. Następnie zastosowano kryteria rozwojowe tak, aby uwzględnić możliwości większości pięciolatków. Sprawdzono także, czy dane zachowanie lub umiejętność są możliwe do zaobserwowania przez nauczyciela w grupie pięciolatków. W ten sposób powstała eksperymentalna wersja arkusza pod nazwą Kryteria Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (GE-5). Jej konsultantami były pedagog poradni Marzenna Czyżewska oraz specjalizujące się w psychologii klinicznej dziecka Bogna Mackiewicz i dr Maria Piszczek.

W wyniku adaptacji zmniejszono liczbę pozycji wyjściowego Arkusza Obserwacyjnego SGS o blisko połowę, treść niektórych pozycji zmieniono oraz dodano nowe pozycje odnoszące się do emocji przeżywanych przez młodsze dzieci. W instrukcji skrócono czas obserwacji dzieci przez nauczyciela do jednego tygodnia.

Arkusz Obserwacyjny SGE-5 ukierunkowuje obserwację nauczycieli pięciolatków na zachowania i umiejętności wyznaczające gotowość dzieci do nauki w szkole. Ułatwia zapisanie wyników obserwacji w ujednoliconej formie. Odwołuje się do praktyki pedagogicznej nauczycieli wychowania przedszkolnego, umożliwia prowadzenie obserwacji w trakcie codziennych zajęć w przedszkolu.

1.2. Badania standaryzacyjne

Arkusz Obserwacyjny Kryteriów Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (GE-5) poddano badaniom pilotażowym w styczniu 2009 r. W badaniach pilotażowych wzięło udział 20 nauczycieli z wybranych województw, którzy objęli obserwacją 200 dzieci. Następnie przeprowadzono badania standaryzacyjne metody³ w marcu 2009 r. W badaniach standaryzacyjnych wzięło udział 40 psychologów – koordynatorów badań z poradni psychologiczno-pedagogicznych i 80 nauczycieli z terenu całego kraju. W badaniach tych uczestniczyło 800 dzieci⁴.

³ Po przeprowadzeniu badań standaryzacyjnych metodzie Kryteria Gotowości Edukacyjnej (GE-5) nadano nazwę Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (SGE-5).

⁴ Szczegółowe informacje na temat doboru próby i przebiegu badań zamieszczono w rozdziałach II.1 i II.2.

Na podstawie analizy wyników badań zweryfikowano liczbę i treść pozycji Arkusza Obserwacyjnego SGE-5, utworzono podskale: Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna i Odporność Emocjonalna. Wyniki badań posłużyły do oszacowania parametrów psychometrycznych metody i opracowania norm określających stopień gotowości pięciolatków do nauki w szkole.

Standaryzacja metody SGE-5 umożliwia nauczycielowi określenie stopnia gotowości edukacyjnej pięciolatków po przeprowadzeniu obserwacji w marcu–kwietniu w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole. Stopień gotowości edukacyjnej można interpretować w odniesieniu do wyników badań 800 pięciolatków z terenu całego kraju. Można go oszacować w czterech podskalach; Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna, Odporność Emocjonalna.

2. Opis metody SGE-5

2.1. Obszary aktywności dziecka mierzone w SGE-5

Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków (SGE-5) jest inwentarzem zachowań i umiejętności dziecka pięcioletniego, zestawionych ze względu na potrzebę obserwacji i analizy przygotowania dziecka do nauki w szkole. W Arkuszu Obserwacyjnym SGE-5 uwzględniono następujące obszary aktywności dziecka:

- A. poznawanie świata i siebie,
- B. zabawa i nauka w grupie rówieśników,
- C. samodzielność w trudnych sytuacjach,
- D. podejmowanie zadań i praca pod kierunkiem nauczyciela,
- E. przygotowanie do nauki czytania, pisanie, matematyki.

Wyróżnione obszary aktywności odpowiadają zadaniom rozwojowym dzieci rozpoczynających naukę w szkole. Dzieci korzystają z uczestnictwa w różnorodnych zajęciach przedszkolnych, zbierają doświadczenia dotyczące fizycznego i społecznego środowiska i rozwijają czynności umysłowe związane z klasyfikowaniem i szeregowaniem przedmiotów, zjawisk i zdarzeń. Rozwijają umiejętności komunikowania się z dorosłymi i z dziećmi. Uczą się przebywać w grupie rówieśników bez obecności osób dorosłych i spełniać oczekiwania nauczycieli, jako osób nie należących do rodziny. Ważnym czynnikiem warunkującym gotowość edukacyjną jest podejmowanie przez dzieci aktywności zadaniowej, umiejęt-

ność oddzielenia czynności od jej wyniku, dążenie do osiągnięcia celu. Dzieci przygotowują się także do opanowania umiejętności czytania, pisania i matematycznych jako podstawowych technik pracy szkolnej. W tym obszarze ważnym aspektem gotowości edukacyjnej jest sprawność psychomotoryczna.

Na podstawie analizy wyników badań standaryzacyjnych powstała wystandaryzowana wersja metody pod nazwą Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5). Zawiera ona 31 pozycji. W wyniku analiz statystycznych pozycje te utworzyły cztery różniące się treścią podskale (czynniki), które nazwano odpowiednio: **Kompetencje Poznawcze**, **Aktywność**, **Sprawność Psychomotoryczna**, **Odporność Emocjonalna**.

Podskale wyznaczają wymiary, które należy uwzględnić w jakościowej analizie wyników obserwacji Skalą Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) oraz w projektowaniu zakresu i form wspierania rozwoju i edukacji dzieci w osiąganiu gotowości do nauki w szkole. W odniesieniu do tych wymiarów dokonuje się także oszacowania stopnia gotowości edukacyjnej dziecka, co jest uprawnione po przeprowadzeniu obserwacji w kwietniu, w roku szkolnym poprzedzającym rozpoczęcie nauki w I klasie szkoły podstawowej.

2.2. Treść pozycji w wyróżnionych podskalach

Poniżej przytoczymy pełne brzmienie pozycji Skali GE-5 należących do poszczególnych podskal i scharakteryzujemy ich zawartość treściową.

KOMPETENCJE POZNAWCZE

Podskala składa się z 11 pozycji.

Pięciolatek:

A 3. wymienia pory roku, związane z nimi zabawy dzieci i zjawiska przyrody,

A 5. potrafi grupować przedmioty według różnych kryteriów,

A 6. potrafi umieścić nowy przedmiot w odpowiednim miejscu w już ułożonym szeregu,

D19. potrafi zapamiętać i wykonać polecenie,

E 20. potrafi opowiedzieć obrazkową historijkę,

E 21. dzieli zdanie na słowa,

E 22. dzieli słowa na sylaby i łączy sylaby w słowa,

E 23. rozumie sens umownych znaków graficznych,

- E 28. potrafi porównać dwa obrazki różniące się szczegółami,
- E 30. zna i stosuje liczebniki porządkowe,
- E 31. dodaje i odejmuje konkretne przedmioty, liczmany.

W wieku 4–6 lat, określanym w podręcznikach psychologii rozwojowej jako średnie dzieciństwo (Kielar-Turska M., 2000), dzieci gromadzą doświadczenia, które umożliwiają przejście od etapu myślenia przedoperacyjnego do etapu operacji konkretnych⁵. Ważne są zatem ich postępy w zakresie takich czynności umysłowych jak klasyfikowanie (A5) i szeregowanie (A6). Procesy umysłowe dzieci: uwaga (E28), pamięć (D19), myślenie (E20) zaczynają charakteryzować się dowolnością, są zamierzone, umożliwiają wykonywanie celowych czynności związanych z podejmowanymi zadaniami. Dzieci rozumieją sens umownych oznaczeń (E23). Ważnym wskaźnikiem gotowości poznawczej do nauki w szkole jest umiejętność opowiedzenia historyjki obrazkowej (E20), do czego potrzebne są, obok myślenia przyczynowo-skutkowego, dobre umiejętności komunikowania się dziecka. Umiejętności metafonologiczne (E21, E22) są prognostyczne dla przebiegu nauki czytania, a rozumienie relacji liczbowych i prostych działań (E30, E31) dla nauki matematyki. Wskaźnikiem przyswojonej wiedzy dziecka o otoczeniu może być znajomość pór roku, ich kolejności i związanych z nimi zjawisk (A3).

AKTYWNOŚĆ

Podskala składa się z 10 pozycji.

Pięciolatek:

- A 1. bada przedmioty, eksperymentuje,
- A 2. pyta o przyczyny obserwowanych zjawisk,
- A 4. zwraca uwagę na inne dzieci, przewiduje ich zachowania,
- B 7. mówi w sposób zrozumiały dla innych, np. o swoich potrzebach,
- B 8. zaprasza dzieci do zabaw i rozmów,
- B 9. pomaga innym dzieciom spontanicznie lub na prośbę kolegi,
- C 12. sam podejmuje próby poradzenia sobie z trudnością,
- C 13. wykazuje inicjatywę, wypróbowuje różne sposoby działania,
- D 17. jest zainteresowany osiągnięciem celu, stara się dokończyć pracę,
- D 18. okazuje radość z osiągniętego wyniku.

⁵ Opis kompetencji poznawczych dziecka związanych z etapem myślenia przedoperacyjnego i myślenia operacyjnego w kontekście diagnozy dojrzałości do uczenia się matematyki na sposób szkolny znajdziemy w publikacjach prof. Edyty Gruszczyk Kolczyńskiej (1994 i inne).

Ważną własnością zachowań dzieci sprzyjającą osiągnięciu przez nie gotowości do nauki w szkole jest ich aktywność. Aktywność dzieci może przejawiać się w działaniach związanych z ciekawością poznawczą (A1, A2), kontaktami społecznymi (B7, B8, B9), poszukiwaniem sposobów na przezwyciężenie trudności (C12, C13) i funkcjonowaniem w sytuacji zadaniowej (D17, D18). Warunkiem aktywności dzieci w przedszkolu czy w grupie są zarówno ich wrodzone cechy temperamentu, jak i właściwości środowiska przedszkolnego (zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa, zachęcanie do samodzielności i kontaktów społecznych). Najlepiej jest to widoczne w punkcie A2: *zadawanie pytań* wymaga jednocześnie wysokiego poziomu zapotrzebowania na stymulację, ciekawości, jak i śmiałości, której sprzyja przyjazne środowisko. Aktywność wpływa na pozycję dziecka w grupie rówieśników, co jest ważnym prognostykiem jego funkcjonowania społecznego w późniejszym życiu.

SPRAWNOŚĆ PSYCHOMOTORYCZNA

Podskala składa się z 5 pozycji.

Pięciolatek:

- E 24. sprawnie posługuje się nożyczkami,
- E 25. lubi bawić się w konstruowanie budowli z drobnych klocków,
- E 26. prawidłowo trzyma ołówek, kredkę (chwyt, napięcie mięśni),
- E 27. rysuje po śladzie, łączy dane punkty liniami, odwzorowuje proste figury,
- E 29. lubi układanki typu puzzle.

Sprawność psychomotoryczna, związana z koordynacją zmysłowo-ruchową jest osiągnięciem rozwojowym dzieci w wieku przedszkolnym i istotnym wyznacznikiem nie tylko gotowości dzieci do nauki w szkole, ale i sukcesów w opanowaniu podstawowych umiejętności szkolnych w pierwszym etapie edukacji. Podstawą sprawności psychomotorycznej są doświadczenia związane z różnorodną aktywnością ruchową i pracami manualnymi. Treścią omawianej podskali jest sprawnie posługiwanie się prostymi narzędziami (E24, E26), koordynacja wzrokowo-ruchowa (E25, E29) i sprawność grafomotoryczna (E27). Problem dominacji stronnej (lateralizacji) omówimy we fragmencie podręcznika (rozdział I. 2.3) dotyczącym pytań otwartych zamieszczonych w Arkuszu Obserwacji SGE-5.

ODPORNOŚĆ EMOCJONALNA

Podskala składa się z 5 pozycji.

Pięciolatek:

- B 10. w zabawach i w czasie aktywności zadaniowej reaguje gniewem, obraża się, odwraca, odchodzi,
- B 11. łatwo wybucha złością, płaczem, zachowuje się impulsywnie w stopniu utrudniającym mu kontakty z dziećmi,
- C 14. unika sytuacji i zadań wymagających samodzielności,
- C 15. stara się przebywać blisko nauczyciela lub innej osoby dorosłej w stopniu utrudniającym zabawę i naukę w grupie,
- C 16. okazuje niepokój, lęk, wycofuje się.

W określaniu gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole zawsze przypisywano duże znaczenie ich zdolnościom do emocjonalnego radzenia sobie z nowymi i trudnymi sytuacjami oraz do kontroli sposobu wyrażania emocji⁶. Ocena tych zdolności jest zadaniem wymagającym dużej wnikliwości. W grupie przedszkolnej łatwiej jest dostrzec te dzieci, którym odporności emocjonalnej brakuje. Stąd wśród wskaźników odporności emocjonalnej wymieniono zachowania, które świadczą o jej niedostatku. Trudności adaptacyjne i brak umiejętności znoszenia stresu mogą być przyczyną konfliktowych relacji z rówieśnikami (B10), impulsywności (B11), nadmiernej zależności od dorosłych (C14, C15) i lękowej postawy wobec otoczenia (C16). Jeżeli te zachowania powtarzają się często i w różnych sytuacjach, to zarówno dziecko jak i jego rodzina mogą wymagać oddziaływań o charakterze terapeutycznym.

Obserwacje zachowań dzieci odnoszące się do wymienionych powyżej zakresów treściowych nauczyciele notują na Arkuszu Obserwacyjnym SGE-5, który omawiamy w następnym rozdziale.

Relacje między obszarami aktywności dziecka w przedszkolu, sferami rozwoju a podskalami metody SGE-5 przedstawiono w Tabeli 1.

⁶ Pojęcie odporności emocjonalnej było składnikiem definicji „dojrzałości do uczenia się matematyki na sposób szkolny” autorstwa prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej (1994).

Tabela 1. Podskale metody Skala GE-5

Podskale SGE-5	Obszary aktywności dziecka w przedszkolu – numery pozycji z arkusza Skali GE-5	Sfery rozwoju dziecka
Kompetencje poznawcze	Poznawanie środowiska i siebie, rozumienie świata A 3, A 5, A 6 Podejmowanie zadań i praca pod kierunkiem nauczyciela D 19 Przygotowanie do nauki czytania, pisania, matematyki E 20, E 21, E 22, E 23, E 28, E 30, E 31	poznawcza
Aktywność	Poznawanie środowiska i siebie, rozumienie świata A 1, A 2, A 4 Zabawa i nauka w grupie rówieśników B 7, B 8, B 9 Samodzielność w trudnych sytuacjach C 12, C 13 Podejmowanie zadań i praca pod kierunkiem nauczyciela D 17, D 18	poznawcza, emocjonalno- -społeczna
Sprawność Psycho- motoryczna	Przygotowanie do nauki czytania i pisania E 24, E 25, E 26, E 27, E 29	psychoruchowa
Odporność Emocjonalna	Zabawa i nauka w grupie rówieśników B 10, B 11 Samodzielność w nowych i trudnych sytuacjach C 14, C 15, C 16	emocjonalno- -społeczna

2.3. Arkusz Obserwacyjny Skali GE-5

Arkusz Obserwacyjny Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) składa się z metryczki, tabeli z listą zachowań i umiejętności (wskaźników) do obserwacji, pytań otwartych dotyczących ważnych informacji o dziecku oraz strony poświęconej analizie wyników obserwacji.

Metryczka zamieszczona na pierwszej stronie Arkusza Obserwacyjnego służy do zanotowania danych o dziecku i danych dotyczących czasu

i miejsca obserwacji. W metryczce nauczyciel może zapisać uwagi dotyczące przebiegu obserwacji, np. nietypowe wydarzenia w pracy przedszkola lub szczególne zdarzenia w życiu dziecka, które miały miejsce podczas prowadzenia obserwacji.

Tabela wskaźników na pierwszej i drugiej stronie Arkusza Obserwacyjnego zawiera listę 31 zweryfikowanych empirycznie zachowań i umiejętności dzieci. Wszystkie pozycje Skali GE-5 podzielono na pięć części, które odpowiadają ważnym dla osiągania gotowości do nauki w szkole obszarom aktywności dzieci.

Część A tabeli wskaźników jest zatytułowana **Pięciolatek poznaje środowisko i siebie, uczy się rozumieć świat**. Zawiera ona sześć pozycji reprezentatywnych dla obszaru ciekawości, wiedzy i rozwoju umiejętności poznawczych dzieci.

Część B tabeli odnosi się do kontaktów dziecka z rówieśnikami, zarówno współdziałania z nimi jak i trudności w relacjach społecznych. Tytuł tej części brzmi: **Pięciolatek bawi się i uczy w grupie rówieśników, zdobywa doświadczenia społeczne**.

Część C tabeli uwzględnia charakterystykę działań i reakcji emocjonalnych dzieci w sytuacjach wymagających od nich przezwyciężenia trudności, w tym w sytuacjach nowych, nieznanych i nosi tytuł: **Pięciolatek uczy się samodzielności w nowych i trudnych sytuacjach**.

Część D tabeli zawiera wskaźniki dotyczące gotowości dziecka do podejmowania aktywności zorientowanej na osiągnięcie celu i została zatytułowana: **Pięciolatek wykonuje zadania pod kierunkiem nauczyciela**.

Część E Tabeli dotyczy zbioru umiejętności, które określają gotowość pojęciową, językową oraz psychomotoryczną dziecka do rozpoczęcia nauki czytania, pisania i matematyki. Część E nosi tytuł: **Pięciolatek przygotowuje się do nauki czytania, pisania, matematyki**.

Po prawej stronie tabeli wskaźników są cztery kolumny do oznaczenia częstości wystąpienia danego zachowania lub umiejętności dziecka:

- **tak** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność występuje na stałe w repertuarze dziecka,
- **raczej tak** oznacza, że dziecko przejawia dane zachowanie od czasu do czasu, ale nie jest ono utrwalone,
- **raczej nie** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność pojawia się bardzo rzadko, sporadycznie,
- **nie** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność nie zostało przez nauczyciela zauważone.

Pytania otwarte na trzeciej stronie Arkusza Obserwacyjnego dotyczą danych, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na gotowość dzieci do nauki w szkole. Są to dane o stanie zdrowia dziecka lub jego sytuacji rodzinnej, które nauczyciel może uzyskać w kontakcie z rodzicami (opiekunami dziecka) lub analizując dokumenty dziecka. W tej części Arkusza Obserwacyjnego nauczyciel może także zanotować uwagi o szczególnych uzdolnieniach dziecka. Ważne są obserwacje dotyczące stronności, a w szczególności braku dominacji prawej lub lewej ręki. Wreszcie istotna w analizie gotowości dziecka do nauki w szkole jest jego frekwencja na zajęciach w przedszkolu i przyczyna opuszczania zajęć.

Na czwartej stronie arkusza jest miejsce na podsumowanie obserwacji. Na tej stronie znajdują się:

- **Tabela Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji**, która ułatwi obliczenie sum wyników i oszacowanie stopnia gotowości edukacyjnej dziecka po kwietniowej obserwacji.
- Miejsce na zwięzłą analizę wyników obserwacji pod nazwą **Analiza i interpretacja wyników obserwacji i danych o dziecku**.
- Miejsce na zaplanowanie kierunków wspierania rozwoju i edukacji dziecka (projektowane indywidualizowane działania nauczyciela, planowana pomoc psychologiczno-pedagogiczna, propozycje udziału w zajęciach specjalistycznych) pod tytułem **Plan wspomagania dziecka w osiągnięciu gotowości do nauki w szkole z uwzględnieniem podskal**.

3. Instrukcja stosowania metody

Podane poniżej warunki stosowania Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) przez nauczycieli służą pełnemu wykorzystaniu możliwości, jakie stwarza posługiwanie się wystandaryzowanym narzędziem. Obserwacja może być prowadzona przez nauczycieli podczas zajęć przewidzianych programem wychowania przedszkolnego. Zakładamy, że w trakcie tygodniowej obserwacji nauczyciel będzie miał sposobność obserwacji indywidualnej aktywności dziecka i jego udziału w zajęciach grupowych. Nauczyciel będzie mieć sposobność obserwacji dzieci zarówno podczas zorganizowanych zajęć edukacyjnych, jak i w czasie swobodnej zabawy. Będą to takie rodzaje aktywności, jak: gry, zabawy ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu, prace porządkowe, wspólne przygotowanie i spożywanie posiłków, odpoczynek.

3.1. Zadania nauczyciela

Zadaniem nauczyciela jest przeprowadzenie jednorazowo obserwacji 10 dzieci zgodnie z Arkuszem Obserwacyjnym SGE-5 podczas realizacji zaplanowanych zajęć, wynikających z przyjętego programu wychowania przedszkolnego.

Poznanie metody. Przed przystąpieniem do obserwacji nauczyciel powinien dobrze poznać metodę, sposób jej stosowania, a także sposób analizy i interpretowania wyników. Powinien także przedstawić metodę rodzicom, odpowiedzieć na ich pytania, wątpliwości i uzyskać akceptację dla jej stosowania. Wprawdzie wybór metody diagnozy przedszkolnej jest obecnie zatwierdzany przez dyrektora przedszkola lub szkoły jako element programu wychowania przedszkolnego⁷, ale autentyczna współpraca z rodzicami wymaga poinformowania ich o tym, co będzie przedmiotem obserwacji nauczyciela.

Przygotowanie materiałów i pomocy do obserwacji. Proponujemy nauczycielom prowadzenie obserwacji w naturalnych przedszkolnych warunkach w oparciu o dostępne zabawki, książeczki i przybory. Przed przystąpieniem do obserwacji warto zadbać, aby w sali przedszkolnej wyróżnione były miejsca, gdzie dostępne będą dla dzieci proste narzędzia (np. plastikowe nożyczki) oraz przybory do rysowania i kolorowania. Przydatne będą takie zabawki, jak drobne klocki, układanki (puzzle), loteryjki oraz zbiory zabawek, kartoników z obrazkami, patyczków, które mogłyby być materiałem do klasyfikacji, szeregowania, zabaw w liczenie. Część z tych zabawek powinna być tematycznie związana z charakterystyką pór roku. Podczas obserwacji warto wykorzystać materiały o interesującej dla dzieci fakturze oraz zbiory przyrodnicze lub urządzenia o ciekawej konstrukcji.

Planowanie obserwacji. W przeprowadzaniu obserwacji ważne jest zaplanowanie zdarzeń, sytuacji i wybór wskaźników, na które nauczyciel będzie kierował uwagę. Nauczyciel może korzystać z dowolnej techniki obserwacyjnej. Korzystne jest, aby dopiero po zakończeniu tygodniowej obserwacji wypełnił Arkusz Obserwacyjny SGE-5.

Przebieg obserwacji. Obserwacja powinna być prowadzona przez tydzień podczas zajęć przewidzianych programem wychowania przedszkolnego z ukierunkowaniem na 10 dzieci. Możliwe są tu drobne odstępstwa,

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23.12. 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4. poz.17).

ale w badaniach standaryzacyjnych SGE-5 (2009) przestrzegano podanych powyżej warunków. Nauczyciel obserwuje, czy i w jakim stopniu wybrane dziecko przejawia wymienione w Arkuszu Obserwacyjnym zachowania i umiejętności, a po upływie tygodnia przeznaczonego na obserwację wypełnia tabelę wskaźników. Częstość wystąpienia danego zachowania lub utrwalenie danej umiejętności nauczyciel zaznacza znakiem X w odpowiedniej kolumnie (tak, raczej tak, raczej nie, nie) po prawej stronie tabeli.

3.2. Terminy obserwacji

Zgodnie z obowiązującą podstawą programową i zaleceniami MEN obserwacja dzieci w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole powinna zostać przeprowadzona jesienią w październiku/listopadzie oraz w kwietniu w roku poprzedzającym rozpoczęcie przez dziecko nauki w szkole.⁸

Celem obserwacji jesiennej jest pozyskanie informacji, które mogą być podstawą indywidualizacji pracy z dzieckiem, przekazanie tych informacji rodzicom, a także w razie potrzeby uzyskanie konsultacji specjalisty. W przypadku dzieci, które nigdy wcześniej nie chodziły do przedszkola może się zdarzyć, że potrzebują one nieco więcej czasu na przystosowanie się do warunków przedszkolnych – wówczas rozpoczęcie obserwacji warto nieco odłożyć w czasie.

Celem przeprowadzenia ponownej obserwacji w kwietniu, po upływie kilku miesięcy, podczas których prowadzone są oddziaływania wspierające rozwój dziecka, jest analiza gotowości dziecka do nauki w szkole oraz przekazanie rodzicom wyników obserwacji. Przypomnijmy, że w kwietniu nauczyciel może podsumować liczbowe wyniki obserwacji z zastosowaniem SGE-5 i uzyskać formalną interpretację wyników obserwacji w postaci stopnia gotowości edukacyjnej dziecka w czterech wymiarach: Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna, Odporność Emocjonalna.

Analiza wyników obserwacji jesiennej w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole w większym stopniu będzie służyła nauczycielowi do ułożenia programu indywidualizacji pracy z dziećmi, a analiza wyników obserwacji kwietniowej w większym stopniu służyć będzie podsumowaniu pracy, analizie postępów dzieci i ocenie gotowości do nauki w szkole.

⁸ Przypomnijmy, że w roku 2012/13 wszystkie sześciolatkowie rozpoczną naukę w I klasie szkoły podstawowej.

4. Analiza gotowości edukacyjnej pięciolatka

Wiele umiejętności ważnych dla dobrego przebiegu nauki w szkole pojawia się już w wieku przedszkolnym. Dzieci „opanowują podstawowe sprawności i nawyki ruchowe, są na ogół zaradne i samodzielne w zakresie czynności samoobsługowych, posługują się myśleniem przyczynowo-skutkowym, porządkowaniem i klasyfikowaniem różnych obiektów, mają umiejętności porozumiewania się i współdziałania z dorosłymi i rówieśnikami, z wiekiem zyskują wytrzymałość i odporność na fizyczny i intelektualny wysiłek, w ich aktywności pojawiają się obok zabawy nowe formy: nauka i praca, wreszcie dzieci osiągają gotowość psychomotoryczną, słownikowo-pojęciową i emocjonalno-motywacyjną do opanowania mowy pisanej” (Brzezińska A., Burtowy M., 1992).

Analiza gotowości do nauki w szkole służy wskazaniu tych zachowań i umiejętności dziecka, które będą sprzyjać nauce w szkole oraz tych, które naukę w szkole utrudnią. Celem analizy jest wskazanie umiejętności, które trzeba rozwinąć, usprawnić, oraz takich, na których można oprzeć wspomaganie dziecka. Analiza to także próba zrozumienia zaobserwowanych zachowań dziecka, odczytanie ich znaczenia, zrozumienie przeżyć i potrzeb dziecka. Interpretacja tych zachowań, to ich wyjaśnianie poprzez wykazanie ich związku z dotychczasowymi doświadczeniami dziecka lub wskazanie, jaką funkcję pełni dane zachowanie w życiu dziecka. Dla przeprowadzenia pogłębionej analizy i interpretacji przydatne będą doświadczenie, wiedza i refleksja nauczyciela poświęcone zarówno rozwojowi dziecka jak i własnym kompetencjom diagnostycznym.

4.1. Analiza jakościowa wyników SGE-5

Proponujemy, aby nauczyciel analizując dane z przeprowadzonej obserwacji, starał się odpowiedzieć na pytanie, **co ułatwi, a co utrudni dziecku naukę w szkole** – jakie zachowania, jakie umiejętności, jakie uzdolnienia. Proponujemy, aby świadomie posługiwał się ustalonymi na podstawie badań standaryzacyjnych kategoriami porządkowania wyników obserwacji. W metodzie Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatka (SGE-5) ogólnymi kategoriami analizy są podskale: Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna, Odporność Emocjonalna.

Dzięki grupowaniu pozycji w podskali nauczyciel uzyska „profil gotowości” dziecka do nauki w szkole. (Numery pozycji Skali GE-5, które należą do wyróżnionych na podstawie analizy statystycznej czynników zestawiono w Tabeli 1).

Pojedyncze zachowanie, umiejętność czy sprawność dziecka mogą świadczyć o różnych aspektach rozwoju, np. zadawanie pytań jest znakiem dowolności procesów poznawczych, dobrego rozwoju mowy, umiejętności społecznych lub zainteresowań dziecka. Interpretacja zależy tu będzie od kontekstu wystąpienia danego zachowania. Brak wielu umiejętności lub sprawności (zaznaczenie odpowiedzi **raczej nie i nie**), może być sygnałem problemów rozwojowych i ryzyka niepowodzeń szkolnych. Szczególną uwagę warto zwrócić na zachowania mówiące o trudnościach emocjonalnych dziecka oraz na wystąpienie zachowań, które przeszkadzają dziecku w kontaktach społecznych, w zabawie i uczeniu się (zaznaczenie odpowiedzi **tak i raczej tak** w podskali Odporność Emocjonalna)

W ramach każdej podskali można zestawzić razem te pozycje, które świadczą o osiągnięciach i osobno te, świadczące o brakach dziecka. Wymienione w Arkuszu oraz inne, nieuwjęte w Arkuszu, a zaobserwowane przez nauczyciela niepokojące zachowania mogą być sygnałem poważnych problemów dziecka. Trzeba te „sygnały” odczytać i udzielić dzieciom pomocy niezależnie od celu prowadzenia obserwacji.

Dodatkowym źródłem danych do analizy są odpowiedzi na pytania wymienione na trzeciej stronie Arkusza Obserwacyjnego SGE-5. Stan zdrowia dziecka i trudna sytuacja rodzinna to czynniki, które mogą niekorzystnie wpływać na jego rozwój, na funkcjonowanie w przedszkolu i przygotowanie do nauki w szkole. Obserwacje nauczyciela dotyczące lateralizacji są przydatne dla specjalisty, gdy problemem klinicznym jest np. brak wyraźnej dominacji stronnej dziecka. Niska frekwencja w przedszkolu może być przyczyną słabszych umiejętności dziecka i jego trudności w kontaktach z rówieśnikami.

Dostrzeganie i wspieranie uzdolnień, talentów dzieci jest istotne, gdyż przyczynia się do rozwoju wewnętrznej motywacji, zainteresowań i pasji, daje też dziecku poczucie bycia zauważanym i rozumianym.

4.2. Analiza ilościowa wyników SGE-5; stopień gotowości edukacyjnej

Analiza ilościowa, która będzie podstawą oszacowania stopnia przygotowania dzieci do nauki w szkole w czterech wyodrębnionych podskalach: Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna, Odporność Emocjonalna jest możliwa do przeprowadzenia dzięki standaryzacji Skali GE-5.

Wyniki badań standaryzacyjnych wykazały, że większość dzieci przejawia pożądane zachowania i umiejętności wymienione w Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatków. Dla każdej podskali przyjęto zatem, że górne 70% wyników zostanie określonych jako wyniki bardzo dobre i dobre. Pozostałe 30% uznano za wyniki niewystarczające, z których 10% najniższych określono jako wyniki niskie. Założenie to było podstawą wyróżnienia trzech wartości stopnia gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole, które odpowiadają wynikom dobrym, niewystarczającym i niskim.

W celu określenia stopnia gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole należy wypełnić tabelę *Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji* na czwartej stronie Arkusza Obserwacji. Pierwszy krok to przypisanie odpowiedniej liczby punktów poszczególnym odpowiedziom zgodnie z poniższym kluczem:

- tak – 4 pkt
- raczej tak – 3 pkt
- raczej nie – 2 pkt
- nie – 1 pkt.

Następnie należy dodać otrzymane punkty w poszczególnych podskalach i sumę wpisać w wierszu *Suma punktów*.

Dla trzech pierwszych podskal (Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna) suma punktów to wynik, w oparciu o który wyznacza się stopień gotowości dziecka do nauki w szkole w każdej z tych podskal. Dla podskali Odporność Emocjonalna podstawą do określenia gotowości dziecka w tym zakresie jest wynik przeliczony. Uzyskuje się go przez odjęcie sumy punktów od liczby 25. To odmienne podejście wynika ze sposobu sformułowania pozycji tej podskali, które wskazują zachowania niesprzyjające, niekorzystne dla gotowości dziecka do nauki w I klasie szkoły podstawowej.

Poniżej zamieszczone zostały Tabele 2–5, które umożliwiają wyznaczenie stopnia gotowości edukacyjnej dzieci w oparciu o **sumę punktów** w podskalach Kompetencje Poznawcze, Aktywność i Sprawność Psychomotoryczna oraz **wynik przeliczony** w podskali Odporność Emocjonalna. Odczytany w Tabelach 2–5 stopień gotowości edukacyjnej (dobry, niewystarczający lub niski) wpisuje się następnie w odpowiednim wierszu tabeli *Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji*.

W Tabelach 2–5 uwzględniono różnice między wynikami grup obserwowanych dzieci. Na podstawie analizy wyników stwierdzono istotne różnice między grupami dzieci ze względu na płeć (dziewczynki vs chłopcy), wiek (dzieci starsze urodzone od stycznia do września vs dzieci młodsze, urodzone od października do grudnia danego rocznika) oraz na placówkę, w której pięciolatki realizują rok wychowania przedszkolnego (przedszkola vs oddział przedszkolny w szkole).

Oznaczenia w tabelach

przedszkole P

oddział przedszkolny w szkole OP

Tabela 2. Kompetencje Poznawcze

Stopień gotowości edukacyjnej			Dziewczynki			Chłopcy		
			starsze		młodsze	starsi	młodszy	
			P	OP	–	–	P	OP
3	dobry	D	38 i więcej	37 i więcej	35 i więcej	34 i więcej	30 i więcej	30 i więcej
2	niewystarczający	NW	31–37	31–36	29–34	27–33	23–29	22–29
1	niski	N	30 i mniej	30 i mniej	28 i mniej	26 i mniej	22 i mniej	21 i mniej

Określając stopień gotowości pięciolatka do nauki w podskali Kompetencje Poznawcze, trzeba uwzględnić płeć i wiek dziecka. Dodatkowo dla starszych dziewcząt i młodszych chłopców ważne jest to, czy dziecko chodzi do przedszkola, czy oddziału przedszkolnego w szkole.

Tabela 3. Aktywność

Stopień gotowości edukacyjnej			Dziewczynki	Chłopcy	
			–	starsi	młodszy
3	dobry	D	31 i więcej	28 i więcej	27 i więcej
2	niewystarczający	NW	27–30	23–27	22–26
1	niski	N	26 i mniej	22 i mniej	21 i mniej

Określając stopień gotowości pięciolatka do nauki w podskali Aktywność, trzeba uwzględnić płeć, a w przypadku chłopca jego wiek. Wyniki dzieci nie różnią się ze względu na miejsce edukacji przedszkolnej.

Tabela 4. Sprawność Psychomotoryczna

Stopień gotowości edukacyjnej			Dziewczynki	Chłopcy
3	dobry	D	17 i więcej	16 i więcej
2	niewystarczający	NW	15–16	14–15
1	niski	N	14 i mniej	13 i mniej

Określając stopień gotowości pięciolatka do nauki w podskali Sprawność Psychomotoryczna, trzeba uwzględnić jego płeć. Wyniki dzieci nie różnią się ze względu na wiek ani na miejsce edukacji przedszkolnej.

Tabela 5. Odporność Emocjonalna

Stopień gotowości edukacyjnej			Dziewczynki	Chłopcy
3	dobry	D	17 i więcej	16 i więcej
2	niewystarczający	NW	14–16	13–14
1	niski	N	13 i mniej	12 i mniej

Określając stopień gotowości pięciolatka do nauki w podskali Odporność Emocjonalna, trzeba uwzględnić jego płeć. Wyniki dzieci nie różnią się ze względu na wiek ani na miejsce edukacji przedszkolnej.

4.3. Podsumowanie analizy wyników

Analiza wyników obserwacji przeprowadzonej w kwietniu umożliwia oszacowanie stopni gotowości edukacyjnej pięciolatków w 4 wyróżnionych podskalach. Wyniki badań standaryzacyjnych pokazują, że znaczna część dzieci uzyskuje wyniki odpowiadające dobremu lub bardzo dobremu przygotowaniu do nauki w szkole. Trudniejsze są przypadki dzieci, które uzyskują zróżnicowane wyniki; na przykład dobre wyniki w podskali Odporność Emocjonalna i Aktywność a niskie lub niewystarczające w podskali Kompetencje Poznawcze i Sprawność Psychomotoryczna lub dobre w podskali Kompetencje Poznawcze a niskie lub niewystarczające w pozostałych podskalach.

Przyjmujemy, że dzieci rozpoczynające naukę w szkole mają przed sobą różne zadania rozwojowe. Niski lub niewystarczający stopień gotowości dziecka w którejkolwiek podskali po odbyciu rocznego przygotowania przedszkolnego wskazuje na trudności dziecka. Jego rodzice powinni zatem uzyskać informację o tym, że brak pewnych umiejętności będzie stanowił utrudnienie dla dziecka w nauce szkolnej.

W przypadkach niskiej gotowości dziecka do nauki w szkole chociaż w jednej z wyróżnionych podskal rodzice powinni skonsultować problem trudności dziecka ze specjalistą, np. pracownikiem poradni psychologiczno-pedagogicznej. Konsultacja specjalisty wskazana jest także, jeżeli dziecko przejawia niewystarczający stopień gotowości edukacyjnej w więcej niż jednej podskali.

5. Przykłady analizy i interpretacji wyników dzieci

5.1. Przykład 1.

Przykład dotyczy Ani C., dziewczynki urodzonej 8.06.2003 r. Ania chodzi do grupy pięciolatków w przedszkolu, w małej miejscowości. Nauczycielka prowadziła obserwację grupy dzieci, w tym Ani, od 30 marca do 3 kwietnia 2009 r.

Na trzeciej stronie Arkusza Obserwacji SGE-5 nauczycielka zanotowała, że „stan zdrowia Ani jest dobry. Dziewczynka nie ma wady wzroku, słuchu ani wymowy. W większości sytuacji posługuje się prawą ręką. Ania jest jedynaczką, wychowuje się w pełnej rodzinie. Sytuacja materialna rodzi-

ny jest dobra. Potrzeby dziecka w rodzinie są zaspokojone. Ania wykazuje uzdolnienia plastyczne i techniczne. Brała udział w konkursie plastycznym. Lubi zabawy manualne. Dziecko cechuje się bardzo dużą nieśmiałością w stosunku do dzieci, jak i nauczyciela. Jest wrażliwa i skryta. Polecenia i zadania wykonuje w bardzo powolnym tempie, ale starannie i do końca. Opuściła 20% zajęć.”

Po zakończeniu obserwacji nauczycielka wypełniła Arkusz Obserwacyjny dla dziewczynki, naniosła wyniki w tabeli Podsumowanie wyników i obliczyła sumy wyników w poszczególnych podskalach.

Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji Ani C.

Podskale	Kompetencje Poznawcze		Aktywność		Sprawność Psychomoto- ryczna		Odporność Emocjonalna	
Nr pytania	A 3	3	A 1	2	E 24	4	B 10	2
	A 5	4	A 2	2	E 25	4	B 11	2
	A 6	4	A 4	2	E 26	4	C 14	3
	D 19	3	B 7	2	E 27	4	C 15	3
	E 20	3	B 8	2	E 29	4	C 16	3
	E 21	3	B 9	2				
	E 22	4	C 12	3				
	E 23	3	C 13	2				
	E 28	4	D 17	3				
	E 30	4	D 18	3				
	E 31	4						
Wynik surowy	Suma punktów	39	Suma punktów	23	Suma punktów	20	Suma punktów	13
Wynik przeliczony	–	–	–	–	–	–	25 – suma punktów	12
Stopień gotowości edukacyjnej	3 dobry		1 niski		3 dobry		1 niski	

ANALIZA WYNIKÓW OBSERWACJI I DANYCH O DZIECKU

a) Określenie stopni gotowości edukacyjnej.

W podskali Kompetencje Poznawcze Ania uzyskała 39 pkt.

W podskali Aktywność Ania uzyskała 23 pkt.

W podskali Sprawność Psychomotoryczna Ania uzyskała 20 pkt.

W podskali Odporność Emocjonalna Ania uzyskała 12 pkt. (zgodnie z algorytmem przeliczania wyników 25 pkt. – 13 pkt. = 12 pkt.)

Nauczycielka zinterpretowała wyniki liczbowe przy pomocy tabelki (str. 24–25). W podskali Kompetencje Poznawcze uwzględniła wartości podane w kolumnie dla starszych dziewczynek (urodzonych przed październikiem danego rocznika) i fakt, że Ania chodzi do przedszkola, a nie do oddziału przedszkolnego w szkole. Wyniki w podskalach Kompetencje Poznawcze i Sprawność Psychomotoryczna oznaczają dobry stopień gotowości edukacyjnej. Wyniki w podskalach Aktywność i Odporność Emocjonalna interpretowane są jako niski stopień gotowości edukacyjnej.

Niski stopień oznacza, że taki sam wynik jak Ania uzyskało tylko 10% dzieci, które wzięły udział w badaniach. Obserwacje nauczycielki ukierunkowane przez pozycje SGE-5 i pytania otwarte są wewnętrznie spójne.

b) Analiza zachowań i umiejętności korzystnych i niekorzystnych dla rozpoczęcia nauki w szkole.

Nauczycielka określiła, jakie zachowania i umiejętności Ani będą pomocne dla nauki w szkole, a jakie utrudnią dziewczynce naukę w I klasie szkoły podstawowej.

Ania opanowała wiele umiejętności poznawczych, potrafi klasyfikować i szeregować przedmioty, potrafi opowiedzieć obrazkową historyjkę, potrafi zapamiętać i wykonać polecenie nauczyciela. Ma dobrą sprawność manualną i grafomotoryczną, dobrą koordynację wzrokowo-ruchową i umiejętności fonologiczne. Ma zdolności plastyczne.

Trudności Ani wiążą się z brakiem aktywności zarówno zadaniowej jak i społecznej. Ania nie przejawia spontanicznego zainteresowania otoczeniem, nie inicjuje kontaktów z dziećmi, mało z nimi rozmawia. Nauczycielka obserwuje niepokój dziewczynki, tendencję do wycofywania się, potrzebę przebywania w pobliżu dorosłej osoby i niechęć do sytuacji i zadań, które wymagają samodzielności.

PLAN WSPIERANIA DZIECKA W OSIĄGANIU GOTOWOŚCI DO NAUKI W SZKOLE

a) Poinformowanie rodziców o wynikach obserwacji.

W takiej sytuacji, kiedy nauczyciel obserwuje wiele zachowań niekorzystnych jego zdaniem dla dalszego rozwoju dziecka, wskazana jest przede wszystkim rozmowa z rodzicami. Nie wiemy bowiem, czy rodzice mają podobne obserwacje. Czy Ania zachowuje się tak samo w domu, w czasie rodzinnych spotkań jak w przedszkolu. Nie wiemy też, czy rodzice dzielą obawy nauczyciela, że nieśmiałość, lękliwość dziewczynki utrudnią jej naukę w szkole. Rozmowa z rodzicami dostarczy nauczycielowi dodatkowych informacji o społecznych doświadczeniach Ani, o tym, jak dziewczynka czuje się w przedszkolu. Nauczyciel może także zapytać o obowiązki dziewczynki w domu, o oczekiwania rodziców co do samodzielności Ani.

b) Kierunki wspomagania dziecka w osiągnięciu gotowości do nauki w szkole.

W przypadku Ani plan pracy wychowawczej powinien koncentrować się na zapewnieniu poczucia bezpieczeństwa w grupie rówieśniczej oraz wzmacnianiu (chwalenie, okazywanie zainteresowania, zadowolenia) zauważonych przejawów aktywności i samodzielności. W przypadku nieśmiałych dzieci nie jest zazwyczaj skuteczne namawianie ich, aby zapytały, czy koleżanka pobawi się z nimi albo wywieranie nacisku, aby przyłączyły się do zabawy. Korzystne będą dla Ani gry i zabawy w małych grupkach, może najpierw z jedną lub dwiema koleżankami oraz zabawy rozwijające umiejętności komunikowania się. Ania odniesie korzyści także z rozwijania jej zainteresowań poznawczych, może zaciekawia dziewczynkę nietypowe techniki plastyczne, a może zajęcia z matematyki.

5.2. Przykład 2.

Przykład dotyczy Pawełka L. chłopca ur. 5.09.2003 r. Pawełek chodzi do grupy pięciolatków w przedszkolu, w dużym mieście. Nauczycielka prowadzi obserwację grupy dzieci, w tym Pawełka L., od 30 marca 2009 do 3 kwietnia 2009 r.

Na trzeciej stronie Arkusza Obserwacji SGE-5 nauczycielka zanotowała, że „Pawełek często się przeziębia (alergie), ma wadę wymowy, która wymaga konsultacji logopedycznej, w każdej sytuacji posługuje się lewą ręką. Po-

trzeby dziecka w rodzinie są zaspokojone. Chłopiec nie ma zainteresowań ani uzdolnień. Jest bardzo uparty. Opuścił 9% zajęć”.

Po zakończeniu obserwacji nauczycielka wypełniła Arkusz Obserwacyjny i obliczyła sumy wyników w poszczególnych podskalach.

ANALIZA I INTERPRETACJA WYNIKÓW OBSERWACJI I DANYCH O DZIECKU

a) Określenie stopni gotowości edukacyjnej.

W podskali Kompetencje Poznawcze Pawełek uzyskał 38 pkt.

W podskali Aktywność Pawełek uzyskał 19 pkt.

W podskali Sprawność Psychomotoryczna Pawełek uzyskał 20 pkt.

W podskali Odporność Emocjonalna Pawełek uzyskał 15 pkt. (zgodnie z algorytmem przeliczania wyników $25 \text{ pkt.} - 10 \text{ pkt.} = 15 \text{ pkt.}$)

Nauczycielka zinterpretowała wyniki liczbowe przy pomocy tabel (str. 24-25). Uwzględniła wartości podane w kolumnie dla starszych chłopców (urodzonych do września danego rocznika) i fakt, że Pawełek chodzi do przedszkola, a nie do oddziału przedszkolnego w szkole. Wyniki w podskalach Kompetencje Poznawcze i Odporność Emocjonalna oznaczają dobry stopień gotowości edukacyjnej. Wyniki w podskalach Aktywność i Sprawność Psychomotoryczna interpretowane są jako niski stopień gotowości edukacyjnej.

Niski stopień w tych podskalach oznacza, że taki sam wynik jak Pawełek uzyskało tylko 10% dzieci, które wzięły udział w badaniach standaryzacyjnych.

Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji Pawełka L.

Podskale	Kompetencje Poznawcze		Aktywność		Sprawność Psychomoto- ryczna		Odporność Emocjonalna	
Nr pytania	A 3	3	A 1	1	E 24	2	B 10	2
	A 5	4	A 2	1	E 25	2	B 11	2
	A 6	3	A 4	1	E 26	2	C 14	2
	D 19	3	B 7	3	E 27	2	C 15	2
	E 20	4	B 8	1	E 29	2	C 16	2
	E 21	4	B 9	1				
	E 22	4	C 12	3				
	E 23	3	C 13	2				
	E 28	3	D 17	3				
	E 30	3	D 18	3				
	E 31	4						
Wynik surowy	Suma punktów	38	Suma punktów	19	Suma punktów	10	Suma punktów	10
Wynik przeliczony	–	–	–	–	–	–	25 – suma punktów	15
Stopień gotowości edukacyjnej	3 dobry		1 niski		1 niski		3 dobry	

b) Analiza zachowań i umiejętności korzystnych i niekorzystnych dla rozpoczęcia nauki w szkole.

Nauczycielka określiła, jakie zachowania i umiejętności Pawełka będą jego mocnymi stronami w przyszłej edukacji szkolnej, a jakie utrudnią mu naukę w I klasie szkoły podstawowej.

Pawełek opanował umiejętności poznawcze, u podstaw których leżą procesy myślenia – potrafi klasyfikować przedmioty, opowiedzieć obrazkową historyjkę, dokonać analizy i syntezy sylabowej, wykonywać proste działania matematyczne. Pawełek raczej dobrze radzi sobie w sytuacjach za-

daniowych, zapamiętuje i wykonuje polecenia, podejmuje próby poradzenia sobie z napotkanymi trudnościami, nie unika nowych sytuacji i zadań. W trudnych sytuacjach na ogół nie przejawia niepokoju.

Trudności Pawełka wiążą się z brakiem sprawności psychomotorycznej. Chłopiec nie ma umiejętności wycinania nożyczkami, nie posługuje się narzędziem do rysowania i pisania. Niechętnie bawi się w konstruowanie i układanie drobnych elementów. Nauczycielka obserwuje też trudności w kontaktach z rówieśnikami. Chłopiec zachowuje się biernie w stosunku do innych dzieci, nie inicjuje zabaw, nie zwraca uwagi na dzieci.

PLAN WSPIERANIA DZIECKA W OSIĄGANIU GOTOWOŚCI DO NAUKI W SZKOLE

a) Poinformowanie rodziców o wynikach obserwacji.

W rozmowie z rodzicami korzystne byłoby podkreślenie możliwości poznawczych Pawełka i przekazanie informacji o ryzyku wystąpienia trudności w nauce czytania i pisania. Korzystnie byłoby poinformować rodziców, że Pawełek jako dziecko młodsze od większości swoich rówieśników (urodzone we wrześniu) może później opanować pewne umiejętności. Warto, aby rodzice z jednej strony wspierali rozwój zdolności chłopca, jego rozwój umysłowy, a z drugiej nie lekceważyli trudności, które się ujawniły. Rodzice powinni dowiedzieć się o możliwości konsultacji ze specjalistą i uczestniczenia dziecka w specjalistycznych zajęciach logopedycznych i zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych.

b) Kierunki wspomagania rozwoju dziecka

Nauczycielka zaobserwowała wiele kompetencji poznawczych, na których Pawełek będzie mógł bazować w nauce w szkole. Nauczycielka dostrzegła jednak wiele symptomów ryzyka dysleksji, czyli możliwych trudności i niepowodzeń w opanowaniu umiejętności czytania i pisania. Pawełek posługuje się lewą ręką i potrzebuje wsparcia w ćwiczeniu jej sprawności w formie różnorodnych ćwiczeń manualnych i grafomotorycznych. Warto zadbać o udogodnienia takie jak nożyczki dla dzieci leworęcznych czy nasadka na ołówek. Wskazana byłaby w przypadku dziecka także konsultacja dotycząca koordynacji wzrokowo-ruchowej. Logopeda powinien zdiagnozować znaczenie stwierdzonej wady wymowy dla rozwoju umiejętności językowych, w tym fonologicznych. Może się okazać, że trudności Pawełka wynikają z tego, że jest urodzony we wrześniu i chłopiec „dogoni” swoich rówieśników.

Wskazane byłoby dalsze obserwowanie zachowań, które nauczycielka określa jako „opór”. Czy ta reakcja pojawia się, gdy Pawełek przewiduje nadmierne trudności? Jeżeli tak, to korzystne będzie dostosowanie trudności zadań i sposobów motywowania chłopca do jego potrzeb w tym zakresie. Reakcja „oporu” często pojawia się, kiedy dziecko doświadcza frustracji i przeciążenia.

Korzystne byłoby sprawdzenie, co utrudnia chłopcu kontakty z rówieśnikami. W kontaktach chłopca z dziećmi warto byłoby zaobserwować, czy są sytuacje, w których chciałby się przyłączyć do zabawy i wesprzeć go w takich sytuacjach.

5.3. Przykład 3.

Przykład dotyczy Oli K., dziewczynki urodzonej 24 lipca 2003 r. Ola chodzi do grupy pięciolatków w wiejskim przedszkolu. Nauczycielka prowadziła obserwację grupy dzieci, w tym Oli, od 23 marca do 27 marca 2009 r.

W odpowiedzi na pytania otwarte z trzeciej strony Arkusza Obserwacji SGE-5 nauczycielka zanotowała, że „Ola wychowuje się w pełnej rodzinie. Potrzeby dziecka są zaspokojone, chociaż sytuacja materialna w rodzinie nie jest łatwa. Dziewczynka choruje na astmę oskrzelową, opuściła 30% zajęć. Jest drażliwa, płaczliwa, ma trudności w skupieniu uwagi, często reaguje emocjonalnie, niewspółmiernie do siły bodźca. Ola jest leworęczna, ma wadę wymowy, która polega na zaburzonej artykulacji głosek sz, cz, rz, dż”.

Po zakończeniu obserwacji nauczycielka wypełniła Arkusz Obserwacyjny dla Oli i obliczyła sumy wyników w poszczególnych podskalach.

Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji Oli K.

Podskale	Kompetencje Poznawcze		Aktywność		Sprawność Psychomoto- ryczna		Odporność Emocjonalna	
Nr pytania	A 3	3	A 1	3	E 24	2	B 10	2
	A 5	3	A 2	4	E 25	4	B 11	3
	A 6	3	A 4	3	E 26	3	C 14	3
	D 19	3	B 7	3	E 27	2	C 15	2
	E 20	3	B 8	3	E 29	2	C 16	2
	E 21	3	B 9	2				
	E 22	2	C 12	3				
	E 23	3	C 13	3				
	E 28	3	D 17	3				
	E 30	2	D 18	4				
	E 31	3						
Wynik surowy	Suma punktów	31	Suma punktów	31	Suma punktów	13	Suma punktów	12
Wynik przeliczony	–	–	–	–	–	–	25 – suma punktów	13
Stopień gotowości edukacyjnej	niewystarczający		dobry		niski		niski	

ANALIZA WYNIKÓW OBSERWACJI I DANYCH O DZIECKU

a) Określenie stopni gotowości edukacyjnej.

W podskali Kompetencje Poznawcze Ola uzyskała 31 pkt.

W podskali Aktywność Ola uzyskała 31 pkt.

W podskali Sprawność Psychomotoryczna Ola uzyskała 13 pkt.

W podskali Odporność Emocjonalna Ola uzyskała 13 pkt. (zgodnie z algorytmem przeliczania wyników 25 pkt. – 12 pkt. = 13 pkt.)

Nauczycielka zinterpretowała wyniki liczbowe na podstawie tabel (str. 24–25). W podskali Kompetencje Poznawcze uwzględniła wartości po-

dane w kolumnie dla starszych dziewczynek (urodzonych przed październikiem danego rocznika) i fakt, że Ola chodzi do przedszkola. Wynik w tej podskali jest interpretowany jako niewystarczający stopień gotowości edukacyjnej. Wyniki w podskalach Sprawność Psychomotoryczna i Odporność Emocjonalna interpretowane są jako niskie. Wynik w podskali Aktywność odpowiada dobremu stopniowi gotowości edukacyjnej. Obserwacje nauczycielki dotyczące drażliwości i płaczliwości Oli i wyniki w SGE-5 są spójne.

b) Analiza zachowań i umiejętności korzystnych i niekorzystnych dla rozpoczęcia nauki w szkole.

Następnie nauczycielka określiła, jakich umiejętności brakuje Oli, aby dziewczynka mogła poradzić sobie z nauką w pierwszej klasie szkoły podstawowej. Analizowała także zachowania i umiejętności dziewczynki, na których można oprzeć wspieranie Oli w osiąganiu gotowości edukacyjnej.

Korzystna jest z pewnością aktywna postawa Oli, zadawanie pytań, rozmowy z dziećmi, samodzielne poszukiwania sposobu przezwyciężenia trudności. Korzystna dla dalszego rozwoju jest zdolność Oli do podejmowania i kończenia zadań.

Utrudnieniem jest impulsywność, która niekorzystnie wpływa na kontakty Oli z innymi dziećmi i może być przyczyną konfliktów. Brakiem bardzo poważnym są jej trudności w zakresie sprawności manualnej i grafomotorycznej. Ola nie potrafi jeszcze rysować po śladzie, łączyć liniami punktów, odwzorowywać prostych figur. Dziewczynka raczej nie lubi układać puzzli, co może świadczyć o trudnościach w zakresie spostrzegania. Ola ma też trudności w analizie i syntezie sylabowej oraz w przygotowaniu do uczenia się matematyki (liczebniki). Wiele umiejętności poznawczych Ola nie opanowała w pełni, nie utrzymywała.

PLAN WSPIERANIA DZIECKA W OSIĄGANIU GOTOWOŚCI DO NAUKI W SZKOLE

a) Poinformowanie rodziców o wynikach obserwacji.

W rozmowie z rodzicami ważne jest nawiązanie współpracy i dialogu. Dla nauczyciela istotne mogą być informacje o zachowaniu Oli w domu, o relacjach z rodzeństwem, jeżeli w rodzinie jest więcej dzieci, o stosunku rodziców do dolegliwości dziewczynki. Ważne jest także ustalenie, czy rodzice w podobny do nauczyciela sposób widzą przygotowanie Oli do nauki w szkole. Dla rodziców miłą będzie informacja o aktywności i samodzielności córki. Ich udział we wspieraniu Oli w osiągnięciu jak najpełniejszej

gotowości do podjęcia nauki w szkole może polegać na utrwalaniu potrzebnych umiejętności w codziennych, życiowych sytuacjach. Dla przykładu liczenie kolejności różnych przedmiotów utrwalą znajomość liczebników, a czytanie wierszyków ułatwi poznanie sylabowej struktury słów. Zainteresowanie rodziców pracami plastycznymi Oli zachęci dziewczynkę do rysowania, a wspólne z innymi dziećmi układanie obrazków (puzzle) rozwinię zdolność spostrzegania wzrokowego.

b) Kierunki wspomagania dziecka w osiągnięciu gotowości do nauki w szkole.

W przypadku Oli plan wspierania rozwoju powinien uwzględniać jej potrzeby wynikające ze stanu zdrowia. Skłonność do uczuleń i astma są poważnymi schorzeniami. W przedszkolu podobnie jak w domu należy ograniczyć występowanie czynników uczulających i łagodzić niepokój dziecka często współwystępujący z tą chorobą. W pracy z Olą trzeba zwrócić uwagę na jej wydolność i trudności w koncentracji uwagi.

Wskazana jest konsultacja logopedyczna i w miarę potrzeby terapia logopedyczna. W miarę możliwości przydatna byłaby też konsultacja z psychologiem w sprawie rozwoju sfery percepcyjno-motorycznej. W grupie przedszkolnej przygotowanie Oli do nauki w szkole powinno być rozszerzone w zakresie zajęć rozwijających spostrzeganie, np. znajdowanie różnic i podobieństw, układanie obrazków według wzoru, szukanie wybranej figury na tle, a także o zajęcia grafomotoryczne, np. kalkowanie, rysowanie szlaczków według podanego wzoru.

Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) jest metodą do wyboru w diagnozie przedszkolnej. W wielu programach wychowania przedszkolnego nauczyciele mogą znaleźć metody przydatne w ocenie gotowości pięciolatek do rozpoczęcia systematycznej nauki w I klasie szkoły podstawowej, w tym nauki czytania, pisania i matematyki.

CZĘŚĆ DRUGA

Psychometryczna
analiza wyników badań
standaryzacyjnych
Skali Gotowości
Edukacyjnej Pięciolatek
(SGE-5)

1. Dobór próby

W badaniach standaryzacyjnych metody Kryteria GE-5 posłużono się ogólnopolską, reprezentatywną próbą dzieci pięcioletnich. Liczyła ona 800 osób, w połowie dziewczynek i chłopców. Badania zostały przeprowadzone na terenie 80 placówek, z których 71 to były przedszkola, a 9 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych. Reprezentatywność próby została zapewniona poprzez dobór przedszkoli/szkół zgodny z danymi statystycznymi opracowanymi przez GUS za 2008 rok, a także poprzez losowy dobór dzieci i grup przedszkolnych. W każdym przedszkolu/szkole została wytypowana jedna grupa (w przypadku, gdy było więcej grup dzieci pięcioletnich wybór był losowy), z której do obserwacji przez nauczyciela wybrano dziesięcioro dzieci – po 5 dziewczynek i chłopców z początku listy. Dobór przedszkoli/szkół do badań odbywał się wg następujących kryteriów:

- miejsce zamieszkania dzieci (kategorie: miasto, wieś, a w ramach miast: duże miasta – powyżej 100 tys. mieszkańców i małe miasta – poniżej 100 tys. mieszkańców)
- miejsce edukacji (kategorie: grupa w przedszkolu, grupa w oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej)

Planowana do badań próba 80 placówek wychowania przedszkolnego została skonstruowana w oparciu o wymienione wyżej kryteria na podstawie następujących danych:

- **Podział: miasto – wieś**

W doborze próby posłużono się proporcją dzieci 5-letnich zamieszkujących te dwa środowiska. Według danych statystycznych, w 2008 roku 56,36% populacji dzieci 5-letnich mieszkało w miastach, a pozostałe 43,64% na wsiach. Zgodnie z tymi danymi zaplanowano przeprowadzenie obserwacji dzieci w 45 przedszkolach w mieście (dlaczego były to tylko przedszkola wyjaśniono poniżej) i 35 w przedszkolach i szkołach na wsi.

Spośród 45 przedszkoli zlokalizowanych w miastach, 22 przypadło na duże miasta, a 23 na małe. Podstawą tego podziału była proporcja ogółu ludności zamieszkujących te dwa typy miast (zgodnie z danymi statystycznymi 52,86% ogółu mieszkańców miast to osoby zamieszkujące małe miasta, a 47,14% – duże).

- **Podział: grupy przedszkolne – oddziały przedszkolne**

Ten podział dotyczył jedynie przedszkoli i szkół położonych na wsiach, gdyż zgodnie z danymi statystycznymi w miastach tylko niecałe 2% (do-

kładnie 1,84%) dzieci uczęszczało do oddziałów przedszkolnych w szkołach, co zostało uznane za nieistotne przy konstrukcji próby. Na wsiach natomiast 73,26% dzieci 5-letnich chodziło do przedszkoli, a pozostałe 26,74% do oddziałów przedszkolnych w szkołach. Tak więc w próbie 35 „wiejskich” miejsc edukacji pięciolatków znalazło się 26 przedszkoli i 9 oddziałów przedszkolnych.

Położenie przedszkoli/szkół ze względu na województwo podlegało kontroli poprzez dobór koordynatorów badań, którymi byli psychologzy z poradni psychologiczno-pedagogicznych. Do współpracy zaproszono koordynatorów, którzy wzięli udział w badaniach nad standaryzacją Skali Gotowości Szkolnej Sześciolatków (SGS) w 2006 roku. W badaniach tych byli oni bardzo starannie dobrani tak, aby mogli koordynować badania realizowane w 500 przedszkolach i szkołach, które tworzyły reprezentatywną, ogólnopolską próbę uwzględniającą podział terytorialny na województwa.

Opisane powyżej dane dotyczące próby w badaniach standaryzacyjnych Kryteriów GE-5 zostały zebrane w Tabeli 6, poniżej. Próba zaplanowana została zrealizowana w badaniach.

Tabela 6. Liczba przedszkoli i szkół w badaniach ze względu na ich charakterystykę

Miejsce zamieszkania Miejsce edukacji	Miasto		Wieś
	duże	małe	
Przedszkole	22	23	26
Oddział przedszkolny	–	–	9
Razem	45		35

2. Przebieg badań

Badania standaryzacyjne metody Kryteria GE-5 przeprowadzono w marcu 2009 roku. W badaniach wzięło udział 80 nauczycieli z wytypowanych (zgodnie z zasadami doboru próby) przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach. Obserwowali oni przez okres tygodnia (od

poniedziałku do piątku) dziesięcioro dzieci pięcioletnich: 5 dziewczynek i 5 chłopców – wychowanków swojej grupy. Po tygodniu obserwacji wypełniali dla każdego z nich Arkusz Kryteriów Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (GE-5) wg podanej instrukcji. Arkusz ten oprócz listy wskaźników zawierał także miejsce na dodatkowe informacje na temat dziecka. W przypadku wszystkich dzieci nauczyciel uzyskiwał pisemną zgodę rodziców na ich udział w badaniu.

Organizacją badań zajmowało się 40 koordynatorów, którymi byli psycholodzy z poradni psychologiczno-pedagogicznych rekrutowani spośród osób biorących udział w badaniach nad Skalą Gotowości Szkolnej Sześciolatek w 2006 roku. Każdy z nich miał pod opieką dwa przedszkola lub oddziały przedszkolne dobrane zgodnie z przedstawionymi w poprzednim rozdziale kryteriami i leżące w pobliżu miejsca pracy psychologa.

Ważnym zadaniem koordynatorów oprócz czynności organizacyjnych było też przeprowadzenie z rodzicem każdego dziecka (przeważnie były to matki) standaryzowanego wywiadu przy użyciu Kwestionariusza dla Rodziców Sześciolatka (Frydrychowicz A., 2008). Przeprowadzali oni także indywidualne badanie poziomu intelektualnego dzieci z zastosowaniem Skali Dojrzałości Umysłowej Columbia.

Ich zadaniem było także odesłanie pocztą wszystkich zebranych materiałów do Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej – organizatora badań.

3. Charakterystyka wyników próby standaryzacyjnej

Charakterystyka próby standaryzacyjnej została dokonana w oparciu o szereg danych dotyczących zarówno samych dzieci, jak i ich rodzin. Źródłem tych danych były informacje uzyskane od nauczycieli (dodatkowe pytania umieszczone na Arkuszu Kryteria GE-5), jak i rodziców, którzy odpowiedzieli na pytania Kwestionariusza dla Rodziców Sześciolatka (op. cit, 2008) i wypełnili jego część pod nazwą Rodzicielska Skala Gotowości Szkolnej. W charakterystyce próby przedstawiono tylko te zmienne, których związek z gotowością edukacyjną dzieci był istotny statystycznie. W analizach dokonano oszacowania współczynników korelacji, badano także istotność różnic między średnimi w wyróżnionych podgrupach.

3.1. Właściwości dzieci a ich gotowość edukacyjna

3.1.1. Płeć

Tabela 7. Średnie wyniki w podskalach SGE-5 a płeć dziecka

Podskale \ Płeć	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
Dziewczęta	38,30	32,97	17,59	17,22
Chłopcy	36,15	30,72	16,94	16,19

W Tabeli 7 pokazano, że we wszystkich podskalach SGE-5 wyniki dziewcząt są wyższe w porównaniu z wynikami chłopców (istotność różnic na poziomie $p < 0,000$). Gotowość edukacyjna dziewcząt jest więc wyższa niż ich rówieśników – chłopców.

3.1.2. Wiek

Próbie podzielono na dwie grupy ze względu na wiek. Dzieci młodsze to te, które w momencie badania miały poniżej 5 lat i 9 miesięcy, starsze – mające co najmniej 5 lat i 9 miesięcy. Średnie wyniki przedstawiono w podziale na płeć. Różnice istotne statystycznie znajdują się w zaciemnionych kratkach¹.

Tabela 8. Średnie wyniki w podskalach SGE-5 a wiek dzieci

Podskale \ Wiek/płeć	Dziewczynki			Chłopcy		
	młodsze	starsze	p	młodzi	starsi	p
Kompetencje Poznawcze	36,99	38,64	0,018	33,04	36,58	0,000
Aktywność	32,02	33,22	0,043	28,31	31,09	0,001
Sprawność Psychomotoryczna	17,15	17,71	0,036	15,88	17,10	0,002
Odporność Emocjonalna	16,95	17,28	0,288	16,06	16,21	0,739

¹ Taki sposób oznaczenia istotnych różnic przyjęto też w następnych tabelach.

Jak widać, wiek różnicuje wyniki dzieci we wszystkich podskalach SGE-5 oprócz podskali Odporność Emocjonalna, gdzie różnice między grupą dzieci młodszych i starszych są nieistotne statystycznie. Znaczenie zmiennej wieku jest ponadto większe u chłopców niż u dziewcząt (wyższy poziom istotności różnic).

3.1.3. Wady mowy²

Informacje na temat występowania wad mowy u dzieci pochodzą zarówno z indywidualnych wywiadów z rodzicami przeprowadzonych przez psychologów, jak i od nauczycieli, którzy odpowiadali na pytania otwarte Arkusza Obserwacyjnego Kryteria GE-5.

Tabela 9. Średnie wyniki w podskalach SGE-5 a wady mowy u dzieci (rodzice)

Płeć/wady mowy Podskale	Dziewczynki			Chłopcy		
	tak	nie	p	tak	nie	p
Kompetencje Poznawcze	37,08	38,52	0,064	35,08	36,54	0,047
Aktywność	32,95	32,98	0,967	29,85	31,03	0,078
Sprawność Psychomotoryczna	17,44	17,62	0,531	16,55	17,08	0,075
Odporność Emocjonalna	16,71	17,31	0,086	15,87	16,31	0,206

Tabela 9 ilustruje brak zależności u dziewcząt między wadą mowy ujawnioną w wywiadzie z rodzicami, a wszystkimi podskalami składającymi się na gotowość edukacyjną. U chłopców zależność ta występuje jedynie w podskali Kompetencje Poznawcze. Chłopcy z wadami mowy osiągają niższe wyniki w tej podskali.

² Termin **wady mowy** występował w Kwestionariuszu dla Rodziców Sześciolatka A. Frydrychowicz i w eksperymentalnej wersji Arkusza Obserwacyjnego SGE-5. W aktualnej wersji Arkusza Obserwacyjnego SGE-5 zastosowano termin **zaburzenia mowy**.

Tabela 10. Średnie wyniki w podskalach SGE-5 a wady mowy u dzieci (nauczyciele)

Płeć/wady mowy Podskale	Dziewczynki			Chłopcy		
	tak	nie	p	tak	nie	p
Kompetencje Poznawcze	36,52	38,61	0,008	34,22	36,91	0,000
Aktywność	31,82	33,18	0,040	29,16	31,32	0,001
Sprawność Psychomotoryczna	17,07	17,69	0,041	16,37	17,16	0,008
Odporność Emocjonalna	16,62	17,32	0,046	15,75	16,36	0,080

Tabela 10 pokazuje, że wystąpienie u dziecka wady mowy zgodnie z relacją nauczyciela w istotny sposób wiąże się z niższą gotowością edukacyjną tego dziecka. U dziewcząt dotyczy to wszystkich zakresów (podskal), u chłopców – wszystkich, z wyjątkiem podskali Odporność Emocjonalna. Można przypuszczać, że nauczyciele trafniej spostrzegają wady mowy i ich konsekwencje w edukacji niż rodzice pięciolatków. Rodzice małych dzieci mogą traktować wady mowy jako etap rozwoju umiejętności językowych i czekać na to, że poprawa nastąpi samoistnie.

3.1.4. Urazy, wypadki, hospitalizacje

Zbadano związek takich niekorzystnych wydarzeń w życiu dziecka jak uraz okołoporodowy i urazy mające miejsce w ciągu życia (wypadki, hospitalizacje) z gotowością edukacyjną dzieci. Związek urazu okołoporodowego z gotowością edukacyjną przedstawia Tabela 11.

Tabela 11. Średnie wyniki w poszczególnych podskalach SGE-5 a uraz okołoporodowy

Płeć/uraz okołoporodowy Podskale	Dziewczynki			Chłopcy		
	tak	nie	p	tak	nie	p
Kompetencje Poznawcze	34,89	38,47	0,006	37,45	36,07	0,326
Aktywność	30,45	33,11	0,015	30,77	30,72	0,967
Sprawność Psychomotoryczna	16,55	17,65	0,027	17,45	16,91	0,348
Odporność Emocjonalna	16,37	17,26	0,134	16,00	16,20	0,768

Jak widać, wystąpienie urazu okołoporodowego obniża gotowość edukacyjną jedynie u dziewcząt. Wyjątek stanowi tu podskala Odporność Emocjonalna, gdzie takiego negatywnego wpływu nie zaobserwowano.

Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że urazy, jakim podlegają dzieci w ciągu życia (wypadki, hospitalizacje) nie wiążą się w sposób istotny statystycznie z gotowością edukacyjną dzieci w żadnym z badanych obszarów.

3.1.5. Alergie

Tabela 12. Średnie wyniki w poszczególnych skalach GE-5 a alergie

Płeć/alergie Podskale	Dziewczynki			Chłopcy		
	tak	nie	p	tak	nie	p
Kompetencje Poznawcze	39,45	37,95	0,026	36,18	36,13	0,954
Aktywność	33,70	32,76	0,102	30,38	30,86	0,460
Sprawność Psychomotoryczna	17,66	17,57	0,730	16,60	17,07	0,114
Odporność Emocjonalna	17,47	17,14	0,268	15,52	16,46	0,007

Tabela 12 pokazuje związek stanu zdrowia (alergie) dziewczynek z wynikami w podskali Kompetencje Poznawcze. Wynik ten mówi o tym, że ich obniżone możliwości zdrowotne w postaci alergii skutkują gorszym rozwojem poznawczym w porównaniu do zdrowych koleżanek. W grupie chłopców alergie wiążą się z niższymi wynikami w podskali Odporność Emocjonalna.

3.1.6. Uzdolnienia artystyczne

Uzdolnienia artystyczne dzieci oceniał nauczyciel. Ze względu na brak różnic między płciami wyniki w Tabeli 13 zostały przedstawione dla całej próby.

Tabela 13. Średnie wyniki w podskalach SGE-5 a uzdolnienia artystyczne

Podskale Uzdolnienia	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
tak	40,21	36,64	18,35	17,40
nie	36,08	30,87	16,91	16,44

Okazało się, że dzieci przejawiające uzdolnienia artystyczne są znacząco bardziej gotowe do podjęcia nauki w szkole i to we wszystkich zakresach. Różnice w wysokości średnich wyników w czterech podskalach dla grupy dzieci uzdolnionych i nie uzdolnionych były istotne na poziomie $p < 0,0001$.

3.2. Środowisko rodzinne a gotowość edukacyjna dzieci

Zmienne sytuacji rodzinnej, które okazały się związane z poziomem gotowości edukacyjnej pięciolatek to:

- posiadanie rodzeństwa lub nie,
- sytuacja materialna rodziny,
- wykształcenie rodziców,
- aktywność zawodowa rodziców.

Zmienne te nie są niezależne względem siebie, ale analiza relacji między czynnikami socjoekonomicznymi rodziny i ich wpływu na osiągnięcia dzieci wykracza poza temat niniejszego opracowania.

3.2.1. Rodzeństwo

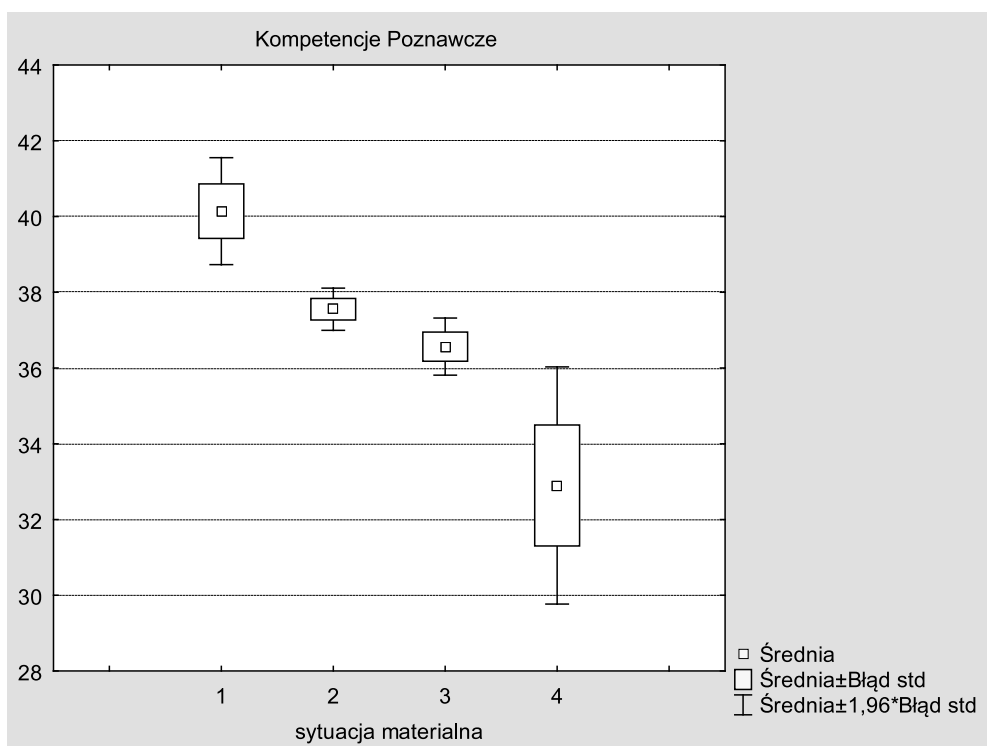
Zmienna ta wystąpiła w postaci dwóch kategorii: *dziecko jest jedynakiem* i *dziecko posiada rodzeństwo* niezależnie od liczby dzieci w rodzinie. Stwierdzono wpływ tej zmiennej jedynie na wynik w podskali Kompetencje Poznawcze dla obydwu płci. Okazało się, że w grupie dzieci pięcioletnich jedynacy mają wyższe wyniki w zakresie wiedzy i umiejętności poznawczych w porównaniu do dzieci posiadających rodzeństwo ($p = 0,004$). Wynika to prawdopodobnie z większej koncentracji w rodzinie na jedynym dziecku oraz z bardziej intensywnego kontaktu z dorosłymi rozwijającym sferę poznawczą jedynaka.

3.2.2. Sytuacja materialna rodziny

Rodzice dziecka (były to przeważnie matki) w ramach wywiadu byli proszeni o oszacowanie sytuacji materialnej swojej rodziny wg kategorii: bardzo dobra (1), dobra (2), średnia (3), trudna (4) i bardzo trudna (5).

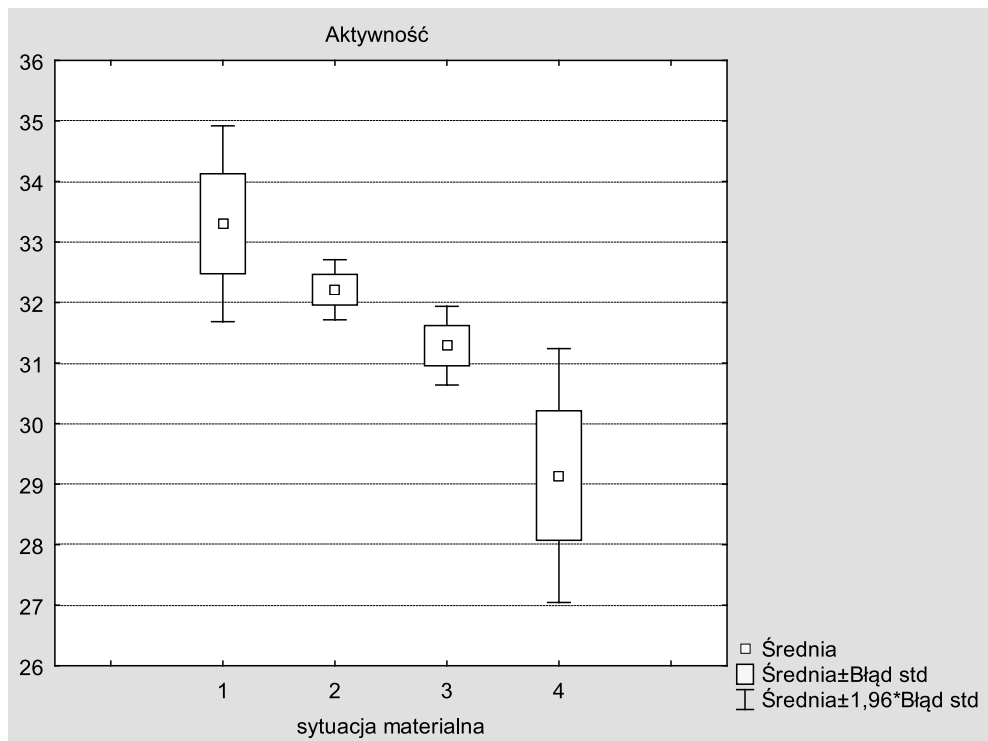
Odpowiedzi ostatniego typu nie zanotowano. Zależności między sytuacją materialną rodziny a wynikami w poszczególnych podskalach SGE-5 zostały przedstawione na wykresach poniżej. Wykres dla podskali Kompetencje Poznawcze i Aktywność obrazuje wyniki dla obu płci łącznie z uwagi na brak różnic między wynikami dziewczynek i chłopców.

Rycina 1. Sytuacja materialna rodziny a wyniki w podskali Kompetencje Poznawcze

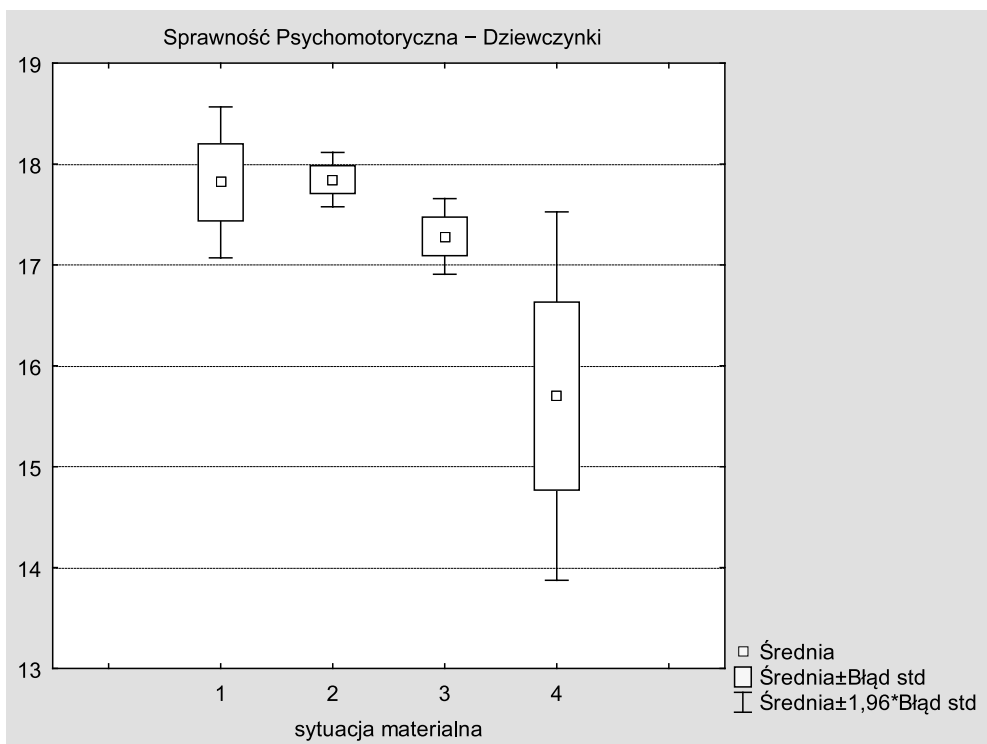
Rycina 1 pokazuje w przybliżeniu liniową zależność między obydwoma zmiennymi. Najwyższe wyniki w podskali Kompetencje Poznawcze uzyskały dzieci, których rodziny cechują się bardzo dobrymi warunkami materialnymi, najniższe – dzieci z rodzin o trudnej sytuacji w tym zakresie.

Rycina 2. Sytuacja materialna rodziny a wyniki w podskali Aktywność

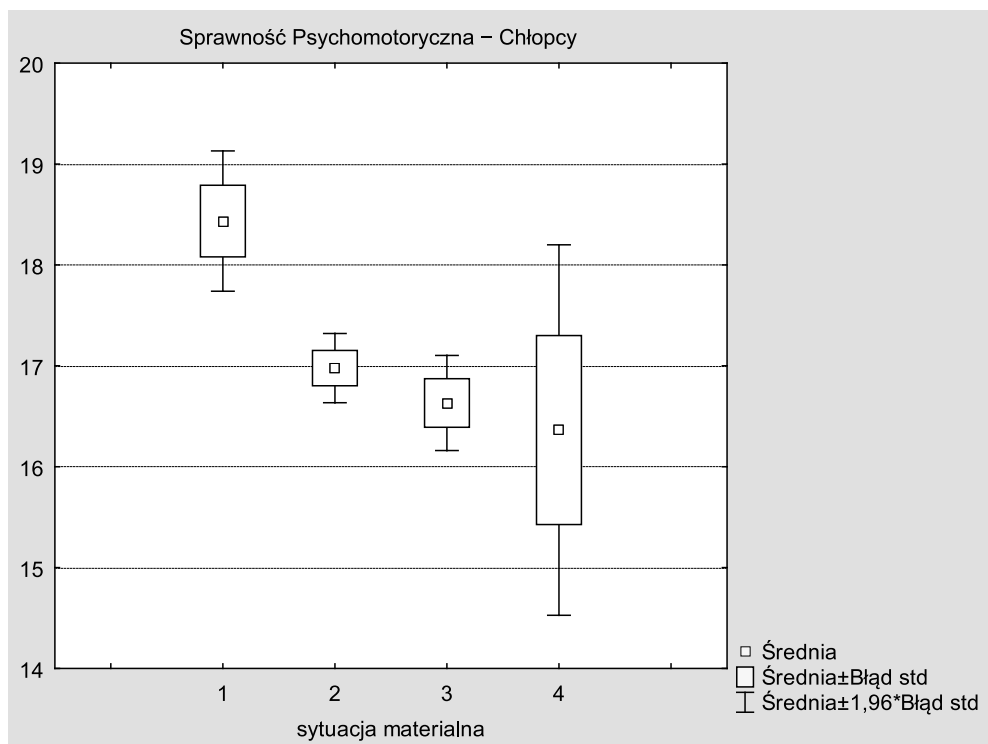
Zależność między poziomem sytuacji materialnej rodziny a wynikami dzieci w podskali Aktywność (Rycina 2) ma dokładnie ten sam charakter jak w przypadku podskali Kompetencje Poznawcze.

Rycina 3. Sytuacja materialna rodziny a wyniki w podskali Sprawność Psychomotoryczna (dziewczynki)

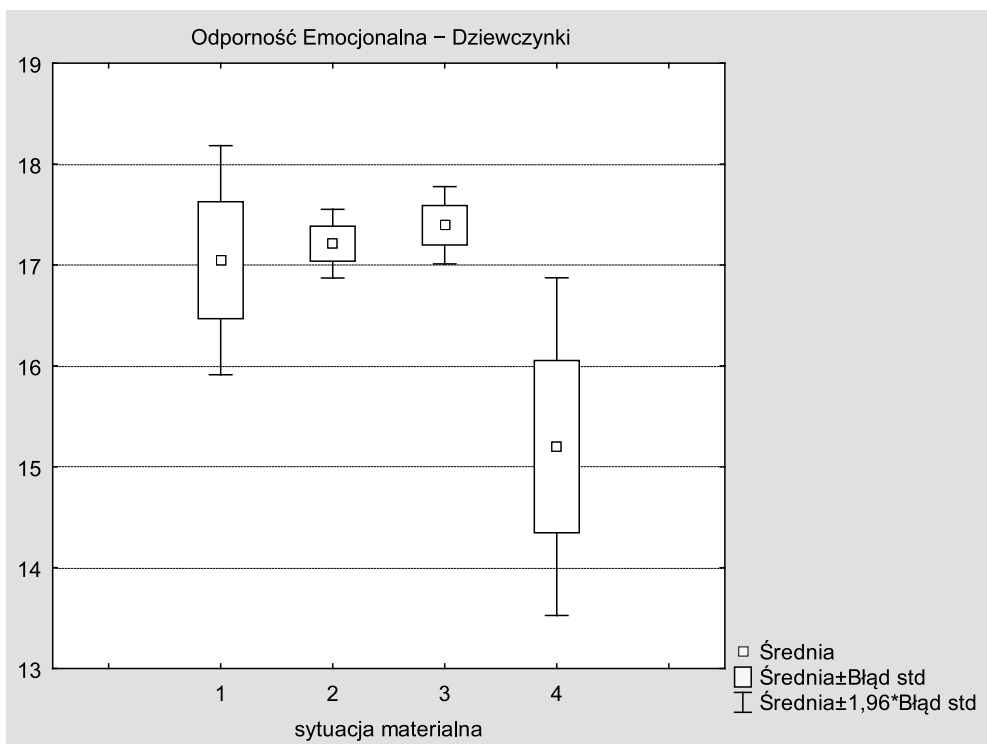
Na Rycinie 3 widać, że u dziewczynek jedynie warunki materialne określone jako „trudne” powodują niskie wyniki w podskali Sprawność Psychomotoryczna. Pozostałe kategorie określające status materialny rodziny wiążą się z wyraźnie wyższym poziomem tego typu sprawności, niezależnie od tego, czy status ten jest określony jako „bardzo dobry”, „dobry”, czy „średni”.

**Rycina 4. Sytuacja materialna rodziny a wyniki w podskali
Sprawność Psychomotoryczna (chłopcy)**

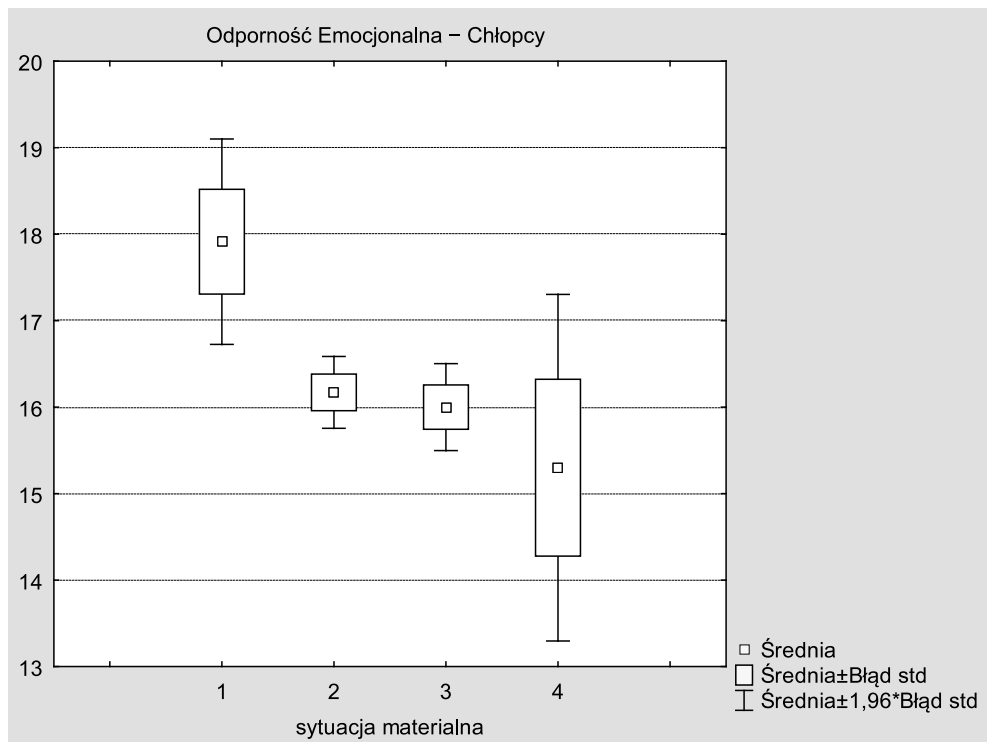
Rycina 4 pokazuje, że chłopcy, w rodzinach których występuje bardzo dobra sytuacja materialna, odróżniają się od reszty dzieci tej płci wyższym poziomem wyników w podskali Sprawność Psychomotoryczna. Pozostałe kategorie sytuacji materialnej porównywane między sobą nie powodują różnic w wysokości wyników w tej podskali.

**Rycina 5. Sytuacja materialna rodziny a wyniki w podskali
Odporność Emocjonalna (dziewczyny)**

Jak widać, u dziewczynek jedynie sytuacja materialna określona jako „trudna” wiąże się z niskim wynikiem w podskali Odporność Emocjonalna. Pozostałe kategorie sytuacji materialnej rodziny dają znacząco wyższe i nie-zróżnicowane między sobą wyniki w tej podskali.

**Rycina 6. Sytuacja materialna rodziny a wyniki w podskali
Odporność Emocjonalna (chłopcy)**

Rycina 6 pokazuje, że u chłopców najwyższe wyniki w podskali Odporność Emocjonalna uzyskali ci z nich, którzy pochodzili z rodzin o bardzo dobrej sytuacji materialnej. Pozostali otrzymali wyniki wyraźnie niższe, przy czym nie różnicowały się one w zależności od kategorii statusu materialnego.

3.2.3. Wykształcenie rodziców

Wykształcenie rodziców przypisano do czterech kategorii oznaczonych cyfrowo:

- 1 – podstawowe
- 2 – zasadnicze zawodowe
- 3 – średnie
- 4 – wyższe.

W Tabelach 14 i 15 zostały przedstawione współczynniki korelacji między wykształceniem matek i wykształceniem ojców, a wynikami w poszczególnych podskalach SGE-5 (odpowiednio dla dziewczynek i chłopców).

Tabela 14. Współczynniki korelacji między wykształceniem matki i wykształceniem ojca a wynikami w poszczególnych podskalach SGE-5 (dziewczyny)

Podskale Wykształcenie	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
matki	0,206	0,108	0,034	0,071
	p = 0,000	p = 0,031	p = 0,506	p = 0,157
ojcowie	0,239	0,153	0,088	0,069
	p = 0,000	p = 0,002	p = 0,081	p = 0,169

Wyniki w Tabeli 14 wskazują na istotny związek między poziomem wykształcenia matek i wykształceniem ojców a wynikami uzyskanymi przez dziewczynki w podskalach: Kompetencje Poznawcze i Aktywność. Wszystkie współczynniki korelacji mają wartość dodatnią, co oznacza, iż wyższe wyniki w obydwu skalach wiążą się z wyższym poziomem wykształcenia rodziców. Wyniki w pozostałych dwóch podskalach nie korelują z poziomem wykształcenia.

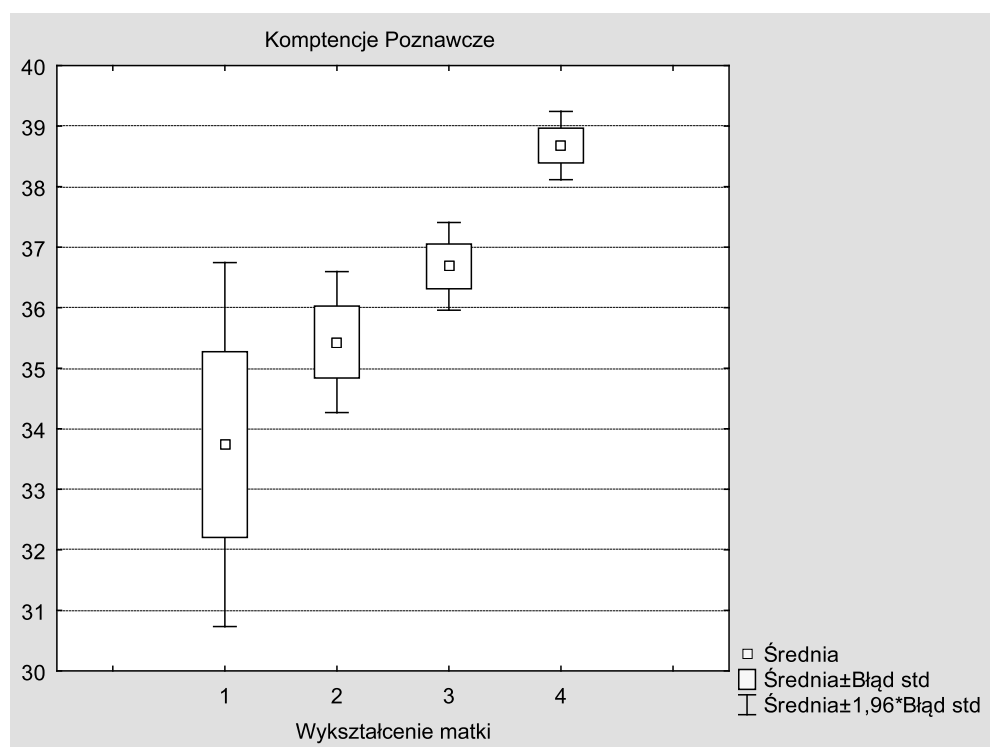
Tabela 15. Współczynniki korelacji między wykształceniem matki i wykształceniem ojca a wynikami w poszczególnych podskalach SGE-5 (chłopcy)

Podskale Wykształcenie	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
matki	0,242	0,170	0,035	0,099
	p = 0,000	p = 0,001	p = 0,496	p = 0,049
ojcowie	0,170	0,123	0,011	0,002
	p = 0,001	p = 0,016	p = 0,825	p = 0,964

Podobnie jak u dziewczynek, u chłopców występuje istotny statystycznie dodatni związek między wykształceniem rodziców i wynikami w podskalach: Kompetencje Poznawcze i Aktywność. Dodatkowo istotna korelacja ma miejsce między wykształceniem matek a wynikami podskali Odporność Emocjonalna.

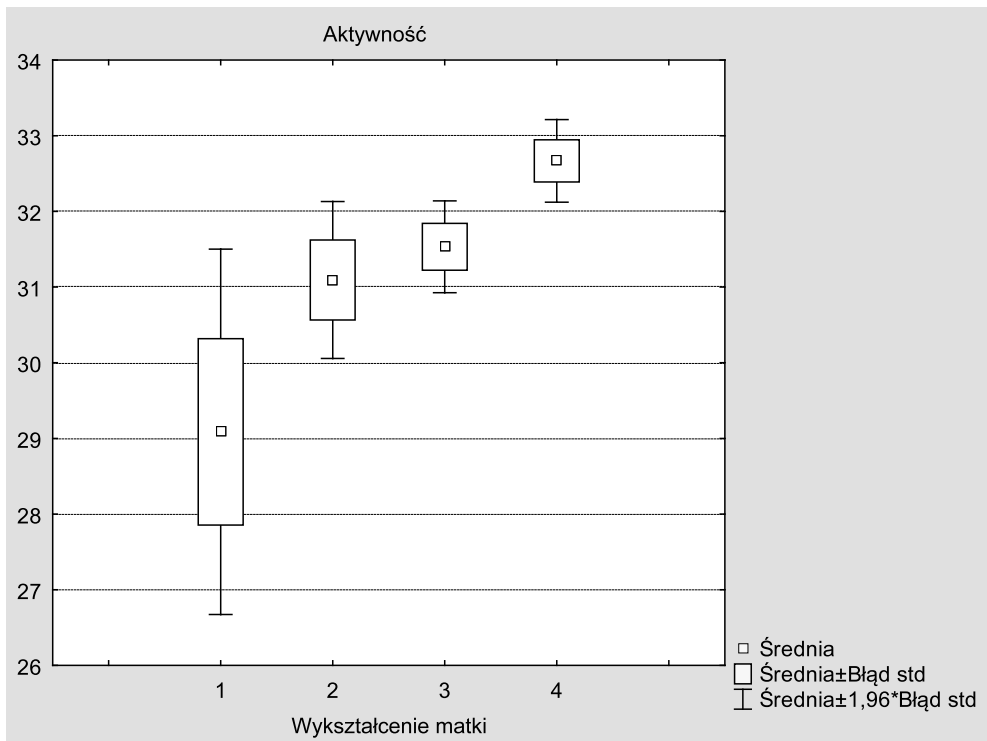
Dla lepszego zobrazowania stwierdzonych zależności posłużono się rycinami obrazującymi średnie wyniki w podskalach SGE-5. Dotyczą one obydwu płci łącznie. Ryciny 7–9 dotyczą wykształcenia matek, a Ryciny 10–11 dotyczą wykształcenia ojców.

**Rycina 7. Wykształcenie matek a wyniki w podskali
Kompetencje Poznawcze**

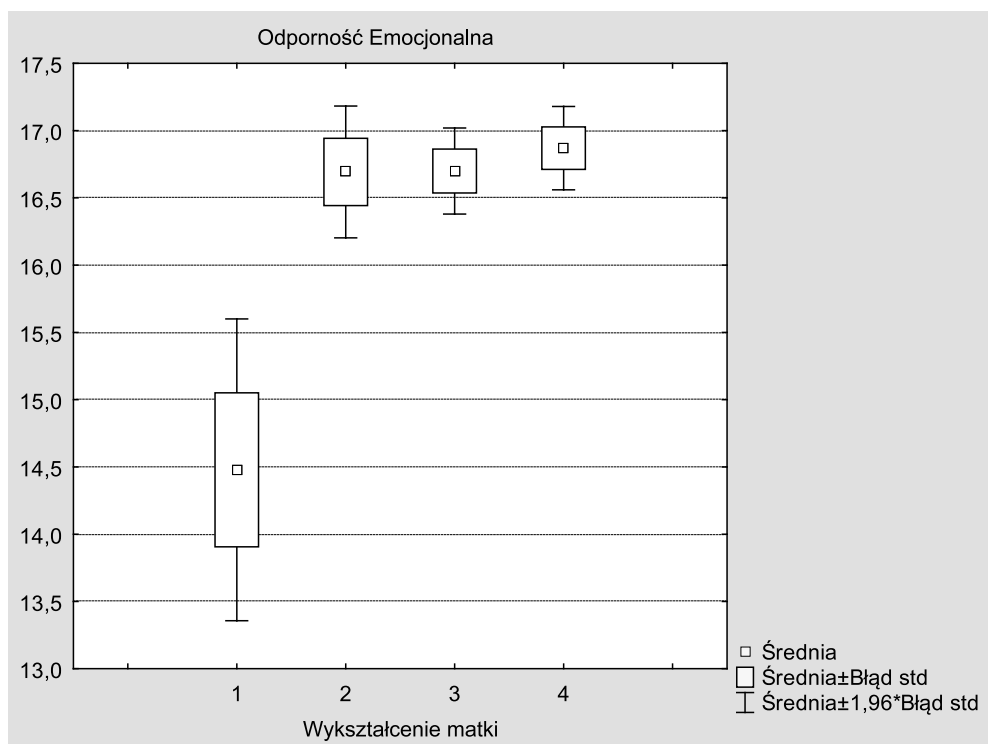
Rycina 7 pokazuje, że wyniki w podskali Kompetencje Poznawcze dzieci matek ze średnim, a zwłaszcza wyższym wykształceniem odbiegają wyraźnie na korzyść w porównaniu do wyników dzieci, których matki mają wykształcenie zawodowe i podstawowe.

Rycina 8. Wykształcenie matek a wyniki w podskali Aktywność

Wyniki przedstawione na Rycinie 8 pokazują, że im wyższe wykształcenie matek, tym dzieci osiągają wyższe wyniki w podskali Aktywność (podobnie jak w podskali Kompetencje Poznawcze). Zależność ta jest zbliżona do liniowej.

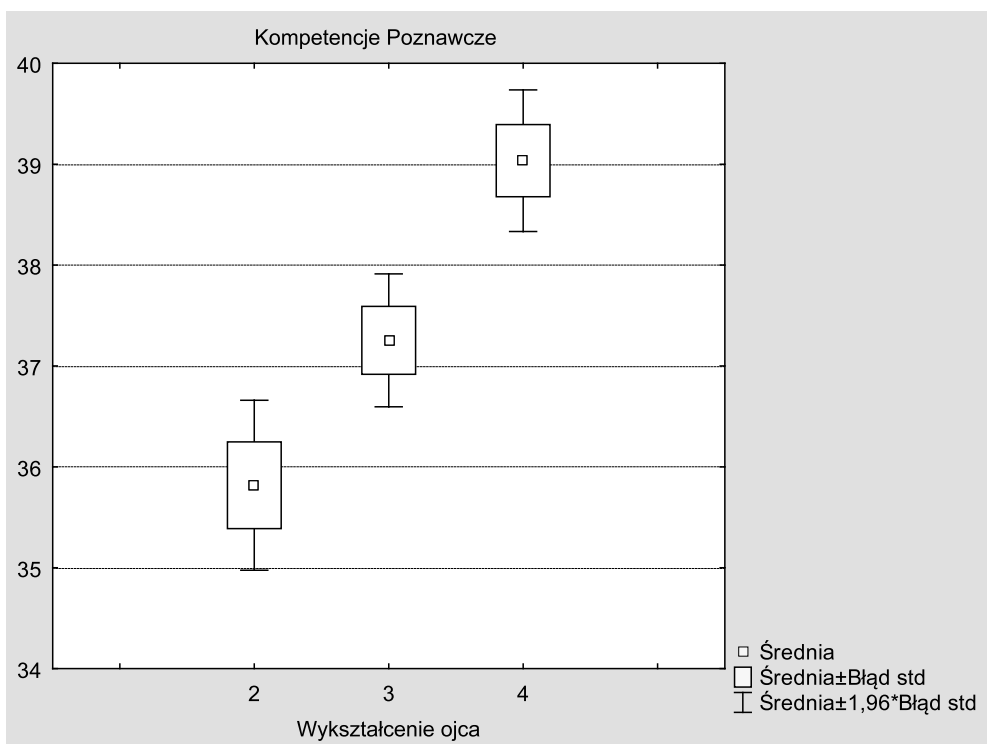
**Rycina 9. Wykształcenie matek a wyniki w podskali
Odporność Emocjonalna**

Jak widać na Rycinie 9 najniższe wyniki w podskali Odporność Emocjonalna uzyskały dzieci matek z wykształceniem podstawowym. Pozostałe kategorie wykształcenia matki nie różnicowały wyników dzieci w tej podskali.

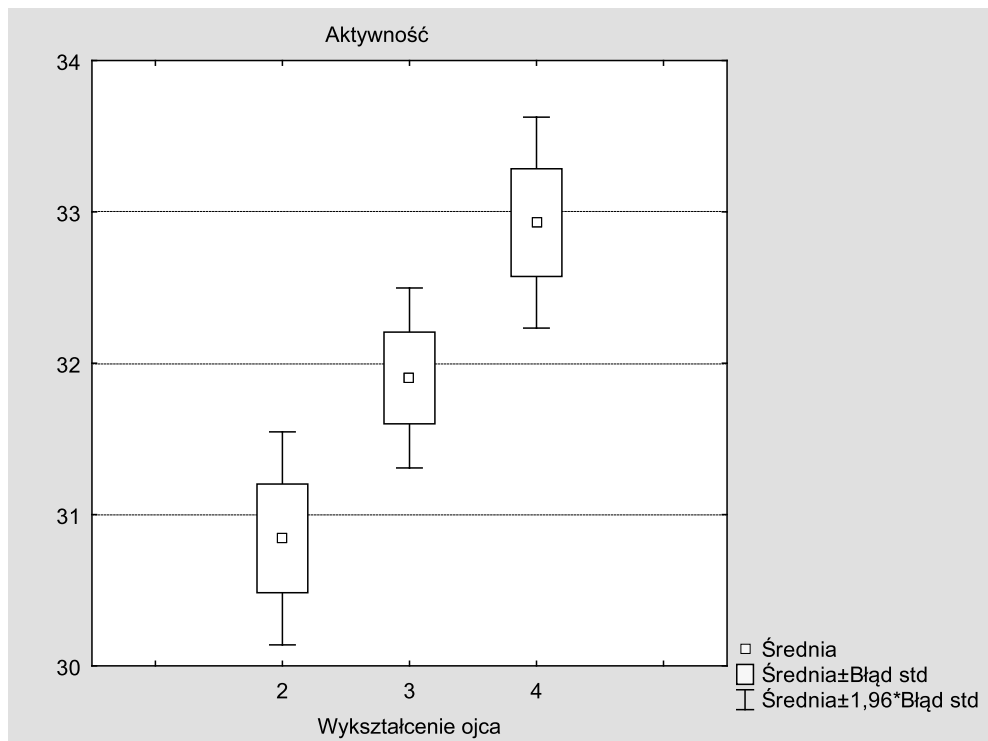
Dwie ostatnie ryciny w tym rozdziale (Rycina 10 i 11) pokazują średnie wyniki dzieci w podskalach: Kompetencje Poznawcze i Aktywność w zależności od poziomu wykształcenia ojców. Pominęto na nich kategorię: wykształcenie podstawowe ze względu na znikomą liczbę ojców reprezentujących ten poziom wykształcenia.

Rycina 10. Wykształcenie ojców a wyniki w podskali Kompetencje Poznawcze

Jak widać, zależność między poziomem wykształcenia ojców a wynikami w podskali Kompetencje Poznawcze ma charakter liniowy. Najwyższe wyniki mają dzieci ojców z wyższym wykształceniem, a najniższe dzieci ojców mających wykształcenie zasadnicze zawodowe.

Rycina 11. Wykształcenie ojców a wyniki w podskali Aktywność

Podobnie jak na poprzedniej rycinie (Rycina 10) widać tu liniową zależność między wykształceniem ojców a wynikami dzieci w podskali Aktywność. Najwyższe wyniki mają dzieci ojców z wyższym wykształceniem, najniższe dzieci ojców z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

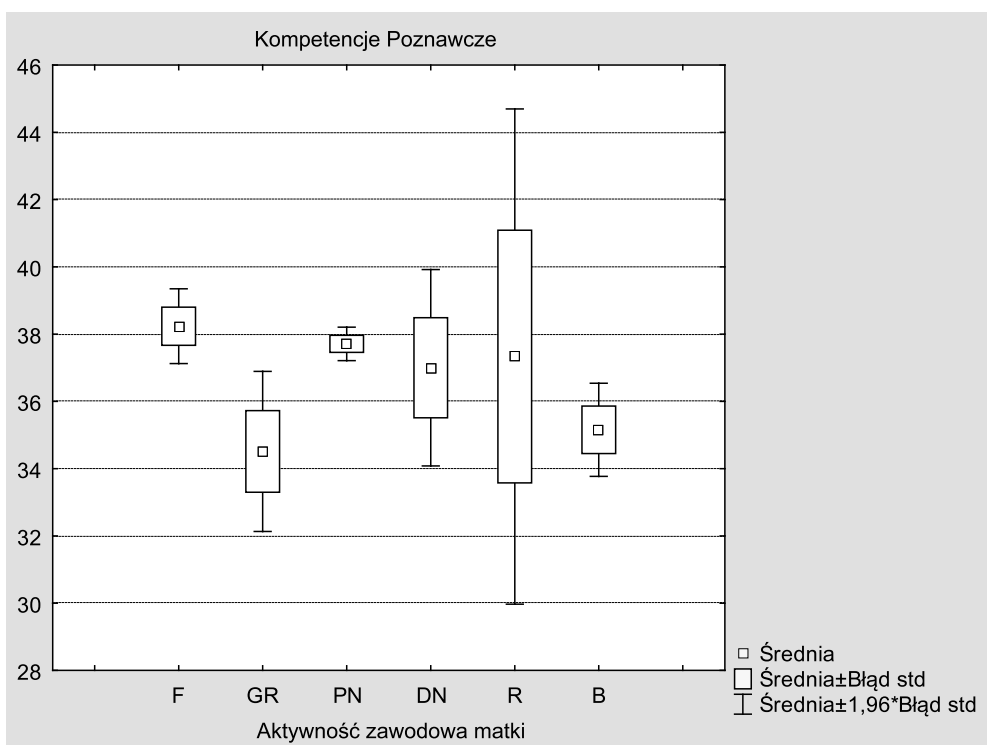
3.2.4. Aktywność zawodowa rodziców

W Kwestionariuszu dla Rodziców Sześciolatka (2008) wyróżniono 6 kategorii aktywności zawodowej rodziców. Są to:

- własna firma (F)
- własne gospodarstwo rolne (GR)
- pełne zatrudnienie najemne (PN)
- zatrudnienie najemne dorywcze (DN)
- renta, emerytura (R)
- bezrobocie (B)

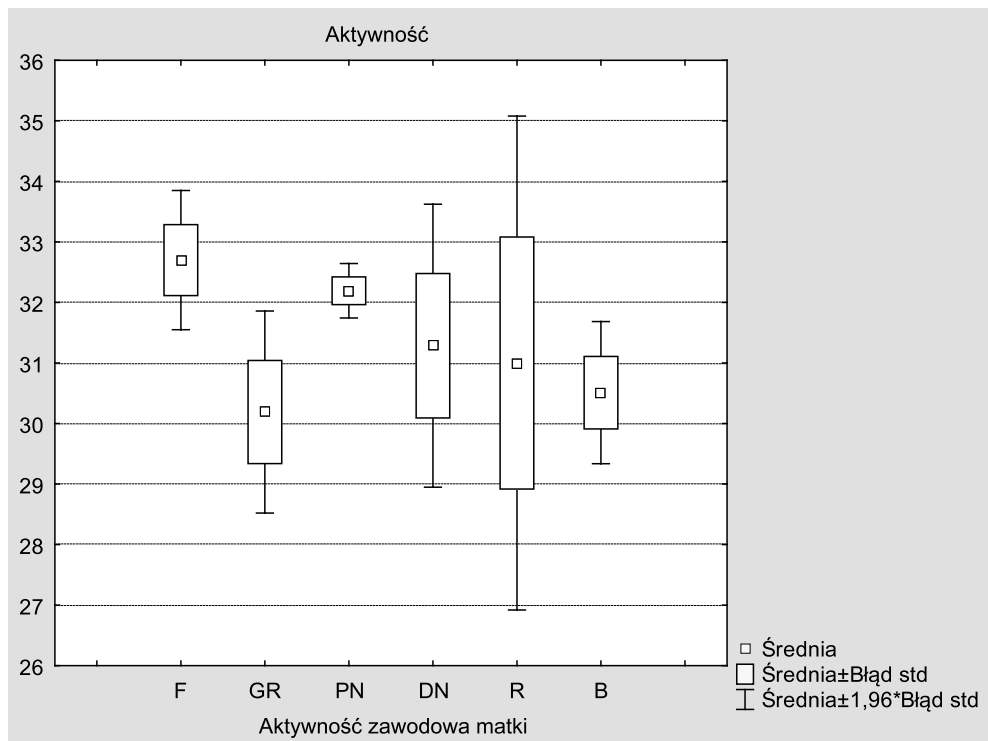
Na podstawie przeprowadzonych analiz statystycznych uzyskano znaczące różnice w zależności od aktywności zawodowej dla matek w podskali: Kompetencje Poznawcze i Aktywność. Zmienna *aktywność zawodowa ojców* różnicowała wyniki pięciolatek w podskali Kompetencje Poznawcze. Stwierdzone prawidłowości będą zobrazowane na rycinach zamieszczonych poniżej. Poszczególne kategorie zatrudnienia są oznaczone symbolami zgodnie z wymienioną listą na początku tego rozdziału.

Rycina 12. Aktywność zawodowa matek a wyniki w podskali Kompetencje Poznawcze

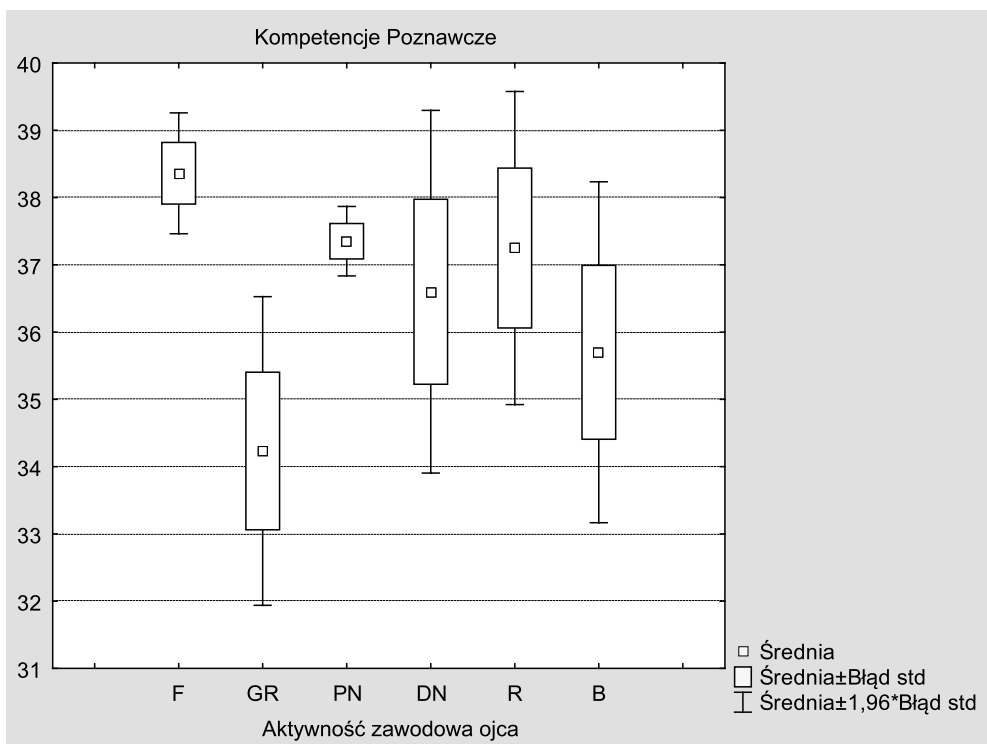
Powyższa rycina pokazuje, że najniższymi wynikami w podskali Kompetencje Poznawcze charakteryzują się dzieci matek prowadzących własne gospodarstwo rolne i bezrobotnych. Matki te nie są w stanie zapewnić dobrej stymulacji poznawczej swoim dzieciom. Wynik ten wskazuje na nierówny start dzieci pięcioletnich w pierwszym roku obowiązkowej edukacji i konieczność zapewnienia odpowiedniej stymulacji poznawczej dzieciom ze środowisk defaworyzowanych w celu zwiększenia ich szans edukacyjnych.

Rycina 13. Aktywność zawodowa matek a wyniki w podskali Aktywność

Jak widać (Rycina 13), wyższe wyniki w podskali Aktywność uzyskały dzieci matek prowadzących własną firmę i pracujących w ramach pełnego zatrudnienia najemnego. Być może zależność tę można wyjaśnić poprzez odwołanie się do modelowania postaw i zachowań określanych jako aktywne. Wydaje się też, że matki, które muszą pogodzić pracę zawodową z obowiązkami rodzinnymi, oczekują od dzieci samodzielności i dobrej organizacji ich działań.

Rycina 14. Aktywność zawodowa ojców a wyniki w podskali Kompetencje Poznawcze.

Aktywność zawodowa ojców daje zróżnicowanie wyników jedynie w podskali Kompetencje Poznawcze. Najniższe wyniki w tym zakresie osiągnęły dzieci, których ojcowie posiadają własne gospodarstwo rolne. Podobny wynik uzyskano dla zmiennej Aktywność zawodowa matek. Najwyższe wyniki uzyskały pięciolatki, których ojcowie prowadzą własną firmę.

3.3. Frekwencja na zajęciach edukacyjnych

Ważnym czynnikiem mogącym wpływać na gotowość edukacyjną dzieci jest ich frekwencja na zajęciach w przedszkolu lub w oddziale przedszkolnym. Zakładając, iż doświadczenia zdobywane poprzez udział w tych zajęciach kształtują poziom umiejętności dzieci, można przewidywać wyższy poziom gotowości edukacyjnej u tych z nich, które były obecne na większej liczbie zajęć w ciągu roku. Nauczycielki były proszone o podanie liczby opuszczonych dni w roku, w którym przeprowadzono badanie, przez każde z bada-

nych dzieci. Okazało się, że wyniki we wszystkich podskalach wchodzących w skład Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek korelują negatywnie w sposób istotny statystycznie z liczbą opuszczonych dni ($p < 0,05$). Im więcej opuszczonych dni tym niższe były wyniki we wszystkich podskalach.

4. Trafność Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5)

Trafność to bardzo ważny parametr każdego narzędzia psychometrycznego mówiący o stopniu w jakim mierzy ono tę zmienną (zmienne), jakie w założeniu autora powinno mierzyć. Określić trafność to stwierdzić, jakiego typu wnioski można wyprowadzić z wyniku uzyskanego przez badaną osobę, co ten wynik w istocie oznacza. W praktyce istnieje kilka sposobów badania trafności narzędzia diagnostycznego, stąd mówi się o różnych jej rodzajach. W przypadku Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) szacowano trafność treściową, teoretyczną i kryterialną.

4.1. Trafność treściowa

Przyjęto, że trafność treściowa SGE-5 wynika z trafności treściowej Skali Gotowości Szkolnej (SGS) opracowanej w 2006 roku. Pozycje SGS zostały wybrane ze znacznie większej puli, na podstawie ocen sędziów kompetentnych i badań pilotażowych. Sposób adaptacji SGS na potrzeby dzieci pięcioletnich opisano w 2 rozdziale Podręcznika. Zarówno zastosowane analizy statystyczne jak i konsultacje treści SGE-5 przez ekspertów – pedagogów i psychologów pracujących z małymi dziećmi, miały służyć dostosowaniu treści nowej metody do możliwości rozwojowych dzieci pięcioletnich. W treści metody widoczne są zmiany wynikające z uwzględnienia mniejszej zdolności tych dzieci w zakresie kontrolowania emocji (wprowadzenie podskali Odporność Emocjonalna) i współdziałania z rówieśnikami (podskala Aktywność zastąpiła podskale Aktywność Społeczna ze Skali Gotowości Szkolnej). Pojedyncze umiejętności, np. rzucanie i łapanie piłki, zainteresowanie książeczkami czy rozwiązywanie zagadek okazały się mało diagnostyczne podczas obserwacji pięciolatek przez nauczycieli.

4.2. Trafność teoretyczna

Trafność teoretyczną SGE-5 badano poprzez zastosowanie analizy czynnikowej, korelację z wystandaryzowanym narzędziem diagnostycznym a także na drodze porównań międzygrupowych.

4.2.1. Analiza czynnikowa

Analiza czynnikowa doprowadziła do wyłonienia czterech czynników, które stały się podstawą do określenia tyłuż podskal nazwanych: Kompetencje Poznawcze, Aktywność, Sprawność Psychomotoryczna i Odporność Emocjonalna. Szczegółowy opis ich zawartości treściowej znajduje się w rozdziale I. 2.2. Wyłonione czynniki odnoszą się do ważnych teoretycznie obszarów funkcjonowania dziecka decydujących o stopniu jego gotowości do systematycznego uczestniczenia w sytuacjach edukacyjnych, w tym grupowych.

Poniżej w Tabelach 16 i 17 są przedstawione współczynniki korelacji między wyróżnionymi podskalami osobno dla dziewczynek i chłopców.

Tabela 16. Współczynniki korelacji pomiędzy podskalami SGE-5 (dziewczynki)

Podskale	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
Kompetencje Poznawcze	1,00	0,71	0,63	0,39
Aktywność	0,71	1,00	0,55	0,45
Sprawność Psychomotoryczna	0,63	0,55	1,00	0,29
Odporność Emocjonalna	0,39	0,45	0,29	1,00

Tabela 17. Współczynniki korelacji pomiędzy podskalami SGE-5 (chłopcy)

Podskale	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomoto- ryczna	Odporność Emocjonalna
Kompetencje Poznawcze	1,00	0,71	0,63	0,39
Aktywność	0,71	1,00	0,55	0,45
Sprawność Psychomotoryczna	0,63	0,55	1,00	0,29
Odporność Emocjonalna	0,39	0,45	0,29	1,00

Obydwie Tabele (16 i 17) pokazują, iż korelacja między podskalami wyodrębnionymi w SGE-5 jest praktycznie taka sama dla obydwu płci. Świadczy to w pewien sposób o trafności ich wyodrębnienia. Zauważalna różnica między płciami występuje w korelacjach między podskalami Sprawność Psychomotoryczna i Odporność Emocjonalna. U chłopców są one silniej ze sobą powiązane. Najwyżej korelują dla obydwu płci podskale: Kompetencje Poznawcze i Aktywność.

4.2.2. Trałość diagnostyczna

Ważnym elementem składowym gotowości edukacyjnej dziecka jest jego dojrzałość umysłowa, przejawiająca się w takich kompetencjach poznawczych jak poszukiwanie i przetwarzanie doświadczeń, tworzenie pojęć, znajdowanie zależności między danymi. Można się więc spodziewać zależności między wskaźnikiem poziomu umysłowego dziecka a wynikami SGE-5, zwłaszcza tych podskal, które mierzą umiejętności poznawcze i aktywność w sytuacjach poznawania siebie i otaczającej rzeczywistości. Dla określenia poziomu umysłowego dziecka zastosowano niewerbalny test klasyfikacji – Skalę Dojrzałości Umysłowej Columbia. Wyniki tego testu skorelowano z danymi uzyskanymi z obserwacji dzieci pięcioletnich przez nauczycieli. Korelacje obliczono dla obu płci łącznie z uwagi na brak różnic między nimi.

Tabela 18. Współczynniki korelacji między wynikami Skali Columbia (skala centylowa, wechslerowska i tenowa) a wynikami SGE-5

Podskale Wynik C	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
skala centylowa	0,32	0,22	0,17	0,13
skala wechslerowska	0,31	0,21	0,17	0,13
skala tenowa	0,30	0,22	0,16	0,15

Wszystkie korelacje w tabeli są istotne na poziomie $p < 0,05$

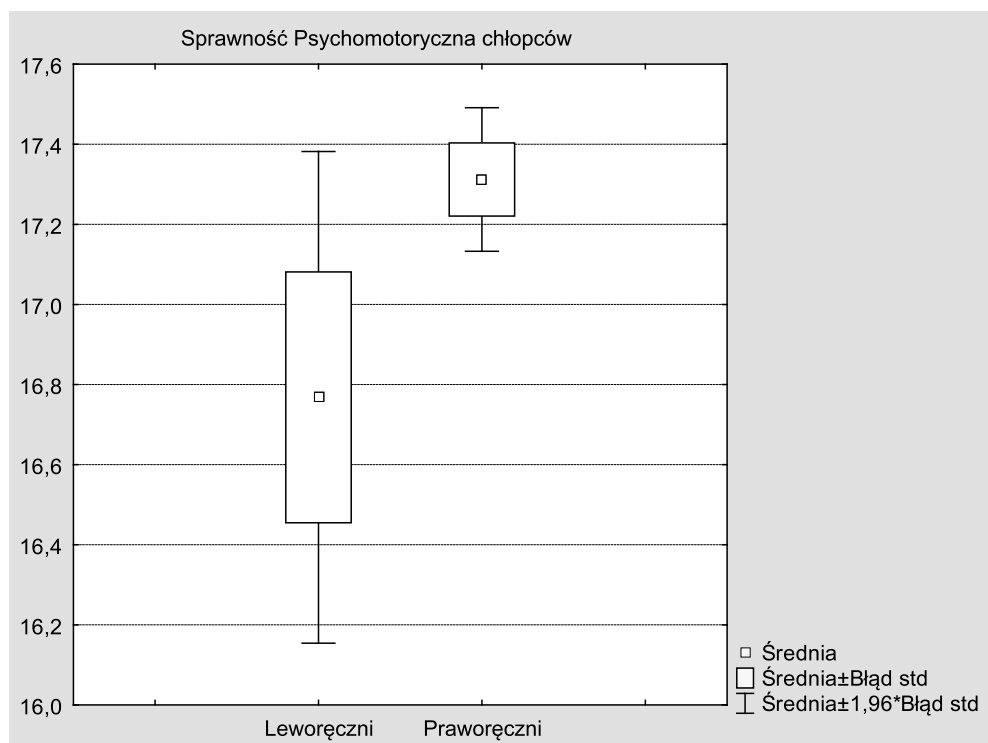
Przedstawione powyżej wyniki (Tabela 18) pokazują, że wszystkie podskale składające się na SGE-5 korelują w sposób istotny z miarami dojrzałości umysłowej uzyskanymi z badania dzieci testem inteligencji niewerbalnej Columbia. Zgodnie z oczekiwaniami, najwyższe korelacje są między pomiarem dojrzałości umysłowej, a podskalami: Kompetencje Poznawcze i Aktywność, co biorąc dodatkowo pod uwagę fakt, iż są one dość silnie skorelowane, wskazuje na trafność opisywanego narzędzia.

4.2.3. Porównania międzygrupowe

Danych na temat trafności SGE-5 poszukiwano również na drodze porównań międzygrupowych w oparciu o dane pochodzące od nauczycieli. W Arkuszu Obserwacyjnym metody użytym w badaniach standaryzacyjnych zostały wyróżnione właściwości, które są ważne dla przygotowania dziecka do nauki w szkole. Wśród tych właściwości wymieniono leworęczność i trudności emocjonalne takie jak nadmierna lękliwość czy agresywność dziecka oraz uzdolnienia artystyczne. Te własności dzieci nauczyciel mógł zauważyć w toku standardowych zajęć. W przypadku ich zaobserwowania był on proszony o zakreślenie odpowiedzi TAK. W celu zbadania trafności sprawdzano, czy grupy dzieci leworęcznych i mających w ocenie nauczyciela problemy emocjonalne różnią się od dzieci nieposiadających tych właściwości, jeśli chodzi o wyniki w SGE-5.

W przypadku leworęczności okazało się, że jedyna różnica między dziećmi leworęcznymi i praworęcznymi wystąpiła w wysokości wyników w podskali Sprawność Psychomotoryczna i to jedynie u chłopców. Chłopcy leworęczni uzyskali znacząco niższe wyniki w tej podskali, co przemawia na rzecz jej trafności w przypadku dzieci tej płci. Dane te są przedstawione poniżej na Rycinie 15.

Rycina 15. Leworęczność a wyniki w podskali
Sprawność Psychomotoryczna (chłopcy)

W celu zbadania trafności SGE-5 porównano także wyniki dzieci określonych przez nauczyciela jako mające trudności emocjonalne i dzieci bez tych trudności w poszczególnych podskalach. Analizy przeprowadzono osobno dla dziewczynek i chłopców.

Tabela 19. Średnie wyniki w poszczególnych podskalach SGE-5 a trudności emocjonalne

Płeć/trudności emocjonalne Podskale	Dziewczęta			Chłopcy		
	tak	nie	p	tak	nie	p
Kompetencje Poznawcze	37,8	38,5	0,24	34,6	37,1	0,001
Aktywność	31,0	33,8	0,000	28,2	32,4	0,000
Sprawność Psychomotoryczna	17,4	17,7	0,30	16,2	17,5	0,000
Odporność Emocjonalna	15,7	17,9	0,000	14,6	17,2	0,000

Jak widać w Tabeli 19, u obydwu płci występuje bardzo istotny związek między występowaniem trudności emocjonalnych a niskimi wynikami podskali Odporność Emocjonalna. Problemy natury afektywnej wiążą się też z niskim poziomem, zarówno u dziewcząt jak i u chłopców tych umiejętności, które mierzy podskala Aktywność. Dodatkowo u chłopców trudności, o których mowa, mają negatywny wpływ na wyniki w podskalach: Kompetencje Poznawcze i Sprawność Psychomotoryczna. Pięcioletni chłopcy wykazali większą podatność na zaburzające działanie czynników emocjonalnych niż dziewczęta.

4.3. Trafność kryterialno-diagnostyczna

W analizie trafności kryterialnej odwołano się do dwóch zmiennych zewnętrznych w stosunku do SGE-5 a mogących uchodzić za kryteria gotowości edukacyjnej pięcioletników. Jedną z tych zmiennych była ogólna ocena przygotowania dzieci do szkoły, dokonywana przez nauczycieli na skali 7-stopniowej, gdzie punkt 7 był opisany jako „wysoka gotowość do nauki w szkole”, a punkt 1 – „niska gotowość do nauki w szkole”.

Drugim zewnętrznym kryterium gotowości edukacyjnej były informacje od rodziców, którzy udzielali odpowiedzi w Kwestionariuszu dla Rodziców Sześciolatka w jego części B nazwanej Rodzicielską Skala Gotowości Szkol-

nej (RSGS). Skala ta składa się z 14 stwierdzeń dotyczących zachowań i umiejętności dzieci ważnych z punktu widzenia ich przygotowania do wymagań szkoły. W badaniach standaryzacyjnych rodzice oceniali na skali czterostopniowej (tak, raczej tak, raczej nie, nie) na ile ich dziecko przejawia wymienione w stwierdzeniu zachowania, a także posiada opisane umiejętności.

Uzyskano następujące wartości współczynników korelacji między ogólną nauczycielską oceną przygotowania dziecka do podjęcia nauki w szkole a wynikami w poszczególnych podskalach SGE-5:

Kompetencje Poznawcze	0,66
Aktywność	0,67
Sprawność Psychomotoryczna	0,48
Odporność Emocjonalna	0,47

Wszystkie przedstawione korelacje są istotne na poziomie statystycznym $p < 0,05$. Najwyższe dotyczą dwóch pierwszych podskal.

Wyniki czterech podskal SGE-5 korelowano z każdym z 14 stwierdzeń Rodzicielskiej Skali Gotowości Szkolnej. Uzyskane rezultaty przedstawiono w tabeli 20. Zamieszczono w nich tylko te korelacje, które okazały się istotne na poziomie statystycznym co najmniej równym 0,05, przy czym korelacje na poziomie od 0,05 do 0,01 oznaczono jedną gwiazdką, zaś korelacje na poziomie wyższym niż 0,01 – dwiema gwiazdkami. Korelacje dla dziewcząt są umieszczone na szarym tle.

**Tabela 20. Istotne korelacje między pozycjami RSGS
a wynikami podskal SGE-5**

	Stwierdzenia RSGS	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
1	Aktywnie szuka wiadomości, zadaje pytania	0,1435**			0,1415**
2	Łatwo uczy się nowych czynności	0,2264**	0,1971**	0,1498**	0,1286*
3	Zna pory roku i związane z nimi zjawiska	0,1628**	0,1071*		
		0,2645**	0,2336**		
4	Potrafi powiedzieć, jaki jest dzień tygodnia i jaki następny	0,2253**	0,1436**	0,1865**	0,1078*
		0,2814**	0,2766**		0,1661*
5	Zna dużo wierszyków, piosenek	0,1460**	0,1985**	0,1141*	0,1303*
		0,2362**8	0,2318**		0,2313**
6	Ma pomysły na zabawę				
7	Pomaga innym dzieciom, próbuje pocieszyć kolegę		0,1556**		0,1591**

8	Umie się bawić w dziecięce gry	0,1520**	0,1810**	0,1358**	0,1181*
		0,1494**		0,1113*	0,1092*
9	Potrafi skupić się na tym, co robi	0,1112*	0,2558**	0,1056*	0,2192**
		0,1227*			0,1720**
10	Podejmuje próby samodzielnego czytania	0,3394**	0,2501**	0,1670**	0,2103**
		0,3011**	0,2558**	0,1424**	
11	Rozumie takie pojęcia jak: „nad”, „pod”, „za”, „obok”	0,1691**	0,1122*		
		0,1270*	0,1242*		
12	Dodaje i odejmuje konkretne przedmioty, np. liczmany	0,2099**	0,2987**	0,2339**	0,1039*
		0,3666**			0,1657**
13	Chętnie rozwiązuje matematyczne zagadki	0,2464**	0,1216*	0,1232*	0,1101*
		0,3330**	0,2630**	0,2090**	0,1871**
14	Ma umiejętności matematyczne powyżej oczekiwanych	0,1855**	0,2450**	0,1586**	0,1634**
		0,3077**			

Powyższa tabela pokazuje, że u chłopców występuje znacznie więcej korelacji między ocenami nauczycieli wyrażonymi poprzez wyniki SGE-5, a pozycjami RSGS. Osiem z nich koreluje w sposób istotny ze wszystkimi podskalami skali nauczycielskiej. Świadczy to o większej zgodności w ocenach nauczycieli i rodziców, dotyczących chłopców niż dziewczynek. Może to być rezultatem większej obiektywności (a więc tym samym zróżnicowania) w oce-

nianiu chłopców przez nauczycielki w przedszkolach i matki (w większości to one udzielały odpowiedzi w Kwestionariuszu dla Rodziców Sześciolatka).

Analiza treściowa pozycji RSGS pokazuje, że większość z nich dotyczy sprawności o charakterze poznawczym. Dlatego też najwięcej istotnych korelacji uzyskano z podskala Kompetencje Poznawcze SGE-5. Wyniki tej podskali wiążą się z ocenami rodziców dotyczącymi rozwoju pojęciowego ich dzieci (orientacja w czasie i przestrzeni), wiedzy na temat zjawisk przyrody, a także takich procesów poznawczych jak pamięć i uwaga. Wysokie korelacje uzyskano także dzięki zbieżności obserwacji nauczycieli dotyczących posiadanych przez dzieci sprawności poznawczych i ocen rodziców na temat umiejętności związanych z próbami czytania i dokonywania działań matematycznych. Powyższa analiza wskazuje na dużą trafność podskali Kompetencje Poznawcze SGE-5.

W przypadku podskali Aktywność można zauważyć dużą liczbę istotnych korelacji z pozycjami RSGS jedynie u chłopców. Są to w większości te same pozycje, które korelują z podskala Kompetencje Poznawcze. U dziewcząt jest ich znacząco mniej. Jeżeli przyjąć, że rozwój poznawczy wymaga aktywnej postawy dziecka wobec świata, to korelacje między ocenami nauczyciela dotyczące tego wymiaru gotowości edukacyjnej i charakterystykami podawanymi przez rodziców w przypadku chłopców, świadczą o trafności podskali Aktywność. Trafność ta jest niższa dla dziewcząt, co może wynikać z tendencji do faworyzowania dzieci tej płci przez nauczycieli w omawianym zakresie, co prowadzi do mniejszego różnicowania wyników.

W zakresie podskali Sprawność Psychomotoryczna również można dostrzec dysproporcję w liczbie istotnych korelacji z RSGS między dziewczętami i chłopcami. Dla chłopców tych korelacji jest trzykrotnie więcej. Może to być efektem tego, że w grupie dziewcząt w porównaniu do chłopców, występuje mniejsze różnicowanie wyników jako rezultat większej liczby doświadczeń z tego zakresu, wynikających z oddziaływań wychowawczych. U obojga płci, na trafność podskali Sprawność Psychomotoryczna wskazuje związek między wynikami omawianej podskali ze stwierdzeniem: „umie się bawić w dziecięce gry”, pochodzącym z RSGS, a odnoszącym się do czynnika ruchowego. Trafnościowa korelacja istnieje także z oceną rodziców, dotyczącą pozycji: „podejmuje próby samodzielnego czytania”, gdyż nauka czytania wymaga sprawności psychomotorycznej obok gotowości leksykalnej i motywacyjnej.

Podskala Odporność Emocjonalna SGE-5 koreluje u obydwu płci z podobną liczbą pozycji RSGS. Są to w większości te z nich, które korelują także z podskala Kompetencje Poznawcze u dziewcząt, a u chłopców dodatkowo jeszcze

z podskala Aktywność. Jak widać, zarówno nauczyciele jak i rodzice uważają, że rozwój poznawczy idzie w parze z odpornością na sytuacje trudne.

Zastanawiający jest u dziewcząt brak związku wyników jakiejkolwiek podskali SGE-5 z pozycją 2 i 7 Skali Rodzicielskiej. Natomiast taki związek występuje u chłopców.

Ustosunkowanie się rodziców do stwierdzeń: „Łatwo uczy się nowych czynności” i „Pomaga innym dzieciom, próbuje pocieszyć kolegę”, może wynikać z pewnego stereotypu, związanego ze społeczną rolą dziewczynki jako osoby chętnej do pomocy, a także stosunkowo łatwej w kierowaniu wychowawczym. Może to powodować brak zróżnicowania wewnątrz grupy dziewczynek w ocenach, a w konsekwencji – także brak korelacji z ocenami nauczyciela.

Dla obydwu płci nie stwierdzono korelacji między podskalami SGE-5, a pozycją RSGS: „Ma pomysły na zabawę”, co wynika prawdopodobnie z innego rozumienia tej umiejętności przez nauczycieli i rodziców oraz różnych kontekstów prowadzenia obserwacji.

5. Rzetelność Skali Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5)

Rzetelność tę badano obliczając zgodność wewnętrzną Skali metodą α Cronbacha. Wyniki pokazuje tabela 21.

Tabela 21. Współczynniki α Cronbacha dla podskal SGE-5.

Skale Płeć	Kompetencje Poznawcze	Aktywność	Sprawność Psychomotoryczna	Odporność Emocjonalna
Dziewczeta	0,915	0,887	0,734	0,780
Chłopcy	0,928	0,914	0,789	0,703

Wyniki wskazują na wysoką zgodność wewnętrzną podskal wchodzących w skład SGE-5. Współczynniki α Cronbacha są bardzo zbliżone dla obydwu płci. Wyższe wskaźniki mają podskale: Kompetencje Poznawcze i Aktywność, nieco niższe: Sprawność Psychomotoryczna i Odporność Emocjonalna, co wiąże się z długością poszczególnych podskal. Te dwie ostatnie są dwukrotnie krótsze od pozostałych.

Bibliografia

- Biała M. (2008) *Przedszkolaki. Co każdy rodzic i nauczyciel wiedzieć powinien*, Warszawa, Fraszka Edukacyjna
- Bogdanowicz M. (2003) *Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie*, Gdańsk, Wydawnictwo Harmonia
- Bogdanowicz M., Barańska M., Jakacka E. (2006) *Metoda Dobrego Startu. Od piosenki do literki*, Gdańsk, Wydawnictwo Harmonia
- Brzezińska A. (2002) *Współczesne ujęcie gotowości szkolnej*, „Biuletyn Informacyjny Oddziału Warszawskiego PTD”, nr 23
- Brzezińska A., Burtowy M. (1992) *Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM
- Ciechanowicz A. (1992) *Skala Dojrzałości Umysłowej Columbia*, Warszawa, Pracownia Testów Psychologicznych PTP
- Diagnoza przedszkolna* (2010) Koźniewska E. (red.), Biblioteka Cyfrowa ORE, www.ore.edu.pl
- Doradca Nauczyciela Sześciolatek* (2006), Zawada A. (red.), Warszawa, CMPPP
- Frydrychowicz A. (2008) *Kwestionariusz dla Rodziców Sześciolatka. Podręcznik*, Warszawa, CMPPP
- Frydrychowicz A., Koźniewska E., Matuszewski A., Zwierzyńska E. (2006) *Skala Gotowości Szkolnej*, w: *Doradca Nauczyciela Sześciolatek*, Zawada A. (red.), Warszawa, CMPPP
- Gruszczyk-Kolczyńska E. (1994) *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w nauce matematyki*, Warszawa, WSiP
- Gruszczyk-Kolczyńska E. (2005) *Wspomaganie dzieci w rozwoju do skupiania uwagi i zapamiętywania*, Warszawa, WSiP
- Gruszczyk-Kolczyńska E. (2009) *Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla dzieci, które rozpoczną naukę w szkole*, Warszawa, Edukacja Polska
- Hurlock E. (1985) *Rozwój dziecka*, Warszawa, PWN
- Kielar-Turska M. (1992) *Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata*, Warszawa, WSiP
- Kielar Turska M. (2000) *Średnie dzieciństwo. Wiek przedszkolny*, w: Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.) *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Krasowicz-Kupis (2002) *Dojrzałość do nauki czytania i pisanie*, „Biuletyn Informacyjny Oddziału Warszawskiego PTD”, nr 23
- Maczak A. (2003) *Zarys psychologii rozwoju. Podręcznik dla nauczycieli*, Warszawa, Wydawnictwo Żak

Stefańska-Klar R. (2000) *Późne dzieciństwo. Młodszy wiek szkolny*
w: Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.) *Psychologia rozwoju człowieka.*
Charakterystyka okresów życia człowieka, Warszawa,
Wydawnictwo Naukowe PWN
Wilgocka-Okoń B. (2003) *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*,
Warszawa, Wydawnictwo Żak

Skala Gotowości
Edukacyjnej Pięciolatków
(SGE-5)
Arkusz Obserwacyjny

Dane o dziecku:

imię i nazwisko.....

pleć.....

data urodzenia.....

Czas i miejsce obserwacji:

data rozpoczęcia obserwacji.....

data zakończenia obserwacji.....

przedszkole nr oddział przedszkolny w szkole nr.....

Uwagi nauczyciela o przebiegu obserwacji:

.....

.....

.....

.....

L.p.	Czy dziecko przejawia poniższe zachowania i umiejętności?				
A.	Pięciolatek poznaje środowisko i siebie, uczy się rozumieć świat	tak	raczej tak	raczej nie	nie
1.	bada przedmioty, eksperymentuje				
2.	pyta o przyczyny obserwowanych zjawisk				
3.	wymienia pory roku, związane z nimi zabawy dzieci i zjawiska przyrody				
4.	zwraca uwagę na inne dzieci, przewiduje ich zachowania				
5.	potrafi grupować przedmioty według różnych kryteriów				
6.	potrafi umieścić nowy przedmiot w odpowiednim miejscu w już ułożonym szeregu				
B.	Pięciolatek bawi się i uczy w grupie rówieśników, zdobywa doświadczenia społeczne	tak	raczej tak	raczej nie	nie
7.	mówi w sposób zrozumiały dla innych, np. o swoich potrzebach				
8.	zaprasza dzieci do zabaw i rozmów				
9.	pomaga innym dzieciom spontanicznie lub na prośbę kolegi				
10.	w zabawach i w czasie aktywności zadaniowej reaguje gniewem, obraża się, odwraca, odchodzi				
11.	łatwo wybucha złością, płaczem, zachowuje się impulsywnie w stopniu utrudniającym mu kontakty z dziećmi				

C.	Pięciolatek uczy się samodzielności w nowych i trudnych sytuacjach	tak	raczej tak	raczej nie	nie
12.	sam podejmuje próby poradzenia sobie z trudnością				
13.	wykazuje inicjatywę, wypróbowuje różne sposoby działania				
14.	unika sytuacji i zadań wymagających samodzielności				
15.	stara się przebywać blisko nauczyciela lub innej osoby dorosłej w stopniu utrudniającym zabawę i naukę w grupie				
16.	okazuje niepokój, lęk, wycofuje się				
D.	Pięciolatek wykonuje zadania pod kierunkiem nauczyciela	tak	raczej tak	raczej nie	nie
17.	jest zainteresowany osiągnięciem celu, stara się dokończyć pracę				
18.	okazuje radość z osiągniętego wyniku				
19.	potrafi zapamiętać i wykonać polecenie				
E.	Pięciolatek przygotowuje się do nauki czytania, pisania, matematyki	tak	raczej tak	raczej nie	nie
20.	potrafi opowiedzieć obrazkową historyjkę				
21.	dzieli zdanie na słowa				
22.	dzieli słowa na sylaby i łączy sylaby w słowa				
23.	rozumie sens umownych znaków graficznych				
24.	sprawnie posługuje się nożyczkami				
25.	lubi bawić się w konstruowanie budowli z drobnych klocków				
26.	prawidłowo trzyma ołówek, kredkę (chwyt, napięcie mięśni)				
27.	rysuje po śladzie, łączy dane punkty liniami, odwzorowuje proste figury				
28.	potrafi porównać dwa obrazki różniące się szczegółami				
29.	lubi układanki typu puzzle				
30.	zna i stosuje liczebniki porządkowe				
31.	dodaje i odejmuje konkretne przedmioty, liczmany				

Istotne dane o stanie zdrowia dziecka, na przykład: niepełnosprawność, przewlekła choroba, częste przeziębienia.

.....

.....

Czy dziecko ma wadę wzroku, słuchu, zaburzenia mowy?

.....

.....

Ważne dane o sytuacji rodzinnej dziecka, na przykład niepełna rodzina, trudna lub bardzo dobra sytuacja materialna w rodzinie, stopień zaspokojenia potrzeb dziecka w rodzinie.

.....

.....

Inne obserwacje nauczyciela nieuwjęte w arkuszu, w tym:

– obserwacje dotyczące wyboru lewej lub prawej ręki przy trzymaniu ołówka, kredki, ale także wyboru ręki w innych sytuacjach, np. trzymania sztućców podczas posiłku,

.....

.....

– obserwacje nauczyciela dotyczące zainteresowań i uzdolnień muzycznych, plastycznych, technicznych i ruchowych dziecka,

.....

.....

– inne ważne w opinii nauczyciela spostrzeżenia na temat zachowania dziecka.

.....

.....

Procent opuszczonych przez dziecko dni zajęć w przedszkolu od września do dnia rozpoczęcia obserwacji.

.....

.....

Analiza przygotowania dziecka do nauki w szkole

Punktacja: tak – 4 pkt, raczej tak – 3 pkt, raczej nie – 2 pkt, nie – 1 pkt.

Podsumowanie liczbowych wyników obserwacji

Podskale	Kompetencje Poznawcze		Aktywność		Sprawność Psychomotoryczna		Odporność Emocjonalna	
Nr pytania	A 3		A 1		E 24		B 10	
	A 5		A 2		E 25		B 11	
	A 6		A 4		E 26		C 14	
	D 19		B 7		E 27		C 15	
	E 20		B 8		E 29		C 16	
	E 21		B 9					
	E 22		C 12					
	E 23		C 13					
	E 28		D 17					
	E 30		D 18					
	E 31							
Wynik surowy	Suma punktów		Suma punktów		Suma punktów		Suma punktów	
Wynik przeliczony	–	–	–	–	–	–	25 – suma punktów	
Stopień gotowości edukacyjnej								

Analiza i interpretacja wyników obserwacji i danych o dziecku

.....

.....

.....

Plan wspomagania dziecka w osiągnięciu gotowości do nauki w szkole z uwzględnieniem podskal

.....

.....

.....

Skala Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5)

Obserwacyjna metoda dla nauczycieli pięciolatek SGE-5 została opracowana w związku ze zmianami w polskim systemie edukacji, polegającymi na obniżeniu wieku realizacji obowiązku szkolnego.

Metoda ułatwi nauczycielom obserwację i analizę zachowań, umiejętności, zainteresowań, mocnych stron i trudności pięciolatek. Nauczycielska obserwacja służyć ma udzieleniu odpowiedzi na pytanie, w jakim obszarze dzieci wymagają intensywnych oddziaływań wychowawczych, a niekiedy terapeutycznych, przed rozpoczęciem nauki w pierwszej klasie szkoły podstawowej.

Dodatkowe walory metody polegają na jej standaryzacji. Ma ona oszacowane parametry psychometryczne, a także normy określające stopnie gotowości pięciolatek do nauki w szkole. Arkusz Obserwacyjny SGE-5 zamieszczono w załączniku do podręcznika.

Ważnym celem społecznym diagnozy przedszkolnej jest zwiększenie szans edukacyjnych wszystkich dzieci oraz kształtowanie u nich postaw sprzyjających kontynuowaniu nauki w późniejszym życiu.

Podręcznik do SGE-5 jest przeznaczony dla nauczycieli przedszkoli i studentów kierunków pedagogicznych.